FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

fremsat den 24. juni 1997 *

Indhold

I — Hovedsagens faktiske omstændigheder ..... I - 4683

II — Fremstilling og markedsføring af fetaost i Fællesskabet ..... I - 4686

III — De græske bestemmelser vedrørende fetaost ..... I - 4692

IV — Salgsbetegnelser for levnedsmidler: Domstolens praksis og fællesskabslovgivningen ..... I - 4697

A — Fællesskabsbetegnelser ..... I - 4697

B — Artsbetegnelser ..... I - 4697

C — Geografiske betegnelser ..... I - 4701

V — Gennemgang af de præjudicielle spørgsmål ..... I - 4708

A — Anvendelsen af traktatens artikel 30 ..... I - 4709

B — Begrundelsen for foranstaltningen ..... I - 4711

1. Beskyttelsen af forbrugerne og god handelsskik ..... I - 4712

a) Hovedargumentationen ..... I - 4712

b) Subsidiære betragtninger ..... I - 4713

2. Beskyttelsen af industriel og kommerciel ejendomsret ..... I - 4718

VI — Forslag til afgørelse ..... I - 4725

1. Denne sag udspringer af en sag, der verserer for Simvulio Epikratias (herefter »Grækenlands øverste forvaltningsdomstol«), og hvorunder den danske virksomhed Canadane Cheese Trading amba (herefter »Canadane«) og den græske virksomhed Afoi G. Kouri AEVE (herefter »Afoi Kouri«) har påstået annullation af visse forvaltningsakter udstedt af forskellige græske myndigheder, som forbyder dem i Grækenland at markedsføre et parti ost, der er indført fra Danmark, under betegnelsen »feta«.

* Originalsprog: spansk.

I — Hovedsagens faktiske omstændigheder

2. Ved angivelse nr. 53.130 af 26. august 1991 anmeldtes til sjette toldkammer i Piræus indførsel af 850 kg hvid ost i blikdåser, der var påført betegnelsen »dansk fetaost fremstillet af pasteuriseret komælk«. Denne vare var afsendt fra Danmark af Canadane og bestemt til Grækenland med henblik på indførsel og senere markedsføring gennem den græske virksomhed Afoi Kouri.

3. På grundlag af veterinærrapport af 26. august 1991, udfærdiget af dyrlægen ved afdelingen for levnedsmiddelkontrol i veterinærdirektoratet i Piræus, beslaglagde de græske myndigheder det pågældende parti ost. I rapporten blev det anført, at osten ikke måtte afsættes på markedet, fordi der var tale om en vare, der var uegnet til forbrug, idet den ikke opfyldte betingelserne for indførsel ifølge artikel 15, femte led, i præsidentdekret nr. 40/1977. Dåserne var nemlig påført navnet »feta« i stedet for betegnelsen »hvid ost«, hvilket var i strid med artikel 83, afsnit IV, stk. 3, litra c), i levnedsmiddelloven, som ændret ved ministeriel bekendtgørelse (finans- og landbrugsministrene) nr. 2109/1988.

4. Canadane og Afoi Kouri påklagede denne rapport til det tremandsudvalg, der er nedsat ved artikel 17, stk. 2, i præsidentdekret nr. 40/1977. Ved afgørelse af 13. september 1991 forkastede dette udvalg klagen og stadfæstede fuldt ud begrundelsen for rapporten.

5. Senere stadfæstede det femmandsudvalg, der er nedsat i medfør af artikel 17, stk. 4, i præsidentdekret nr. 40/1977, ved afgørelse af 24. september 1991 ovennævnte afgørelse vedrørende varens uegnethed til forbrug i henhold til dens grunde, idet udvalget tilføjede: »Græsk lovgivning, som begrænser anvendelsen af betegnelsen 'feta' til kun at omfatte ost, der fremstilles af fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk, er ikke i strid med fællesskabsretten, hvilket fremgår af skrivelse nr. 3953 af 6. marts 1989 fra Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, der er blevet fremsendt til de græske myndigheder, og som er bilagt sagens akter.«

Femmandsudvalget udtalte tillige i sin afgørelse, at beslutningen om beslaglæggelse kunne annulleres, såfremt emballagen påklæ-

bedes etiketter oven på de eksisterende med følgende påskrift: »Hvid dansk ost i saltlage fremstillet af pasteuriseret komælk. Fremstillingsdato: 9.8.1991. Holdbar til: 9.8.1992«.

6. Afoi Kouri kunne ikke acceptere at ændre den salgsbetegnelse for osten, de græske myndigheder foreslog, og anlagde derfor sag ved Grækenlands øverste forvaltningsdomstol. Skønt det fra Danmark indførte parti ost under betegnelsen »dansk fetaost fremstillet af pasteuriseret komælk« var fordærvet og destrueret, fastslog Grækenlands øverste forvaltningsdomstol i kendelse nr. 1873/1993, at de sagsøgende virksomheder fortsat havde en retlig og særlig interesse i at fortsætte sagen, idet administrationen i sit afslag på at tillade indførsel af den danske ost fremstillet af pasteuriseret komælk under betegnelsen »feta« som betingelse for indførslen af denne ost havde fastsat, at den skulle påføres betegnelsen »hvid dansk ost i saltlage fremstillet af pasteuriseret komælk«, hvorved den havde gjort det umuligt at markedsføre dette produkt på det græske marked. Forpligtelsen til at benytte en betegnelse, der hverken var kendt eller værdsat af de græske forbrugere, i stedet for den traditionelle betegnelse »feta« ville gøre salget af den danske fetaost på det græske marked overordentlig vanskeligt.

7. Under sagen for Grækenlands øverste forvaltningsdomstol gjorde de sagsøgende virksomheder gældende, at den græske lovgivning, der fastsætter betingelser vedrørende sammensætningen (af fåre- og/eller gedemælk) og fremstillingsmetoden (filtrering uden pres) af fetaosten, udgør en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion, der strider mod EF-traktatens artikel 30 og 36, idet den hindrer indførsel og markedsføring af fetaost, der lovligt er fremstillet og bragt i omsætning i Danmark, alene fordi denne ost er fremstillet af pasteuriseret komælk og ved brug af ultrafiltreringsmetoden.

Grækenlands øverste forvaltningsdomstol har for at kunne afgøre denne tvist fundet det nødvendigt at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal EF-traktatens artikel 30 og 36 fortolkes således, at en medlemsstat kan forbyde anvendelsen af en bestemt handelsbetegnelse på produkter fremstillet i og udført fra en anden medlemsstat ved deres afsætning på statens eget område, når disse produkter med hensyn til sammensætning eller fremstillingsmetode adskiller sig så meget fra produkter, der er almindelig kendt under denne betegnelse i Fællesskabet, at de ikke kan

anses for at falde ind under samme kategori som lignende produkter?

2) Skal i dette tilfælde det produkt, der er almindelig kendt under en bestemt betegnelse, vurderes og bedømmes i forhold til produktets forbrugere i Fællesskabets medlemsstater, eftersom det er forbrugerne, man tilsigter at beskytte? Med produkter, der er almindeligt kendte hos forbrugerne i Fællesskabet under en bestemt betegnelse, menes produkter, der i kraft af deres almindelige og væsentlige kendetegn for så vidt angår sammensætning og fremstillingsmetode er af samme slags, uanset produkterne er indbyrdes forskellige hvad angår de enkelte kendetegn, der imidlertid ikke er bestemmende for produktarten, men derimod blot er betegnende for forskellige nationale ostesorter, der i dette tilfælde, hvor der findes adskillige nationale sorter, lovligt fremstilles og også markedsføres med henblik på først og fremmest indenlandsk afsætning i den medlemsstat, hvor de fremstilles. Skal vurderingen og bedømmelsen af, hvad der er almindeligt kendt ved dette produkt hos forbrugerne i Fællesskabet, hvad særligt angår produktets almindelige og væsentlige kendetegn, ske i forhold til forbrugerne i den medlemsstat, hvor produktet afsættes, uanset det pågældende produkt også fremstilles i en anden medlemsstat, dog ikke med henblik på indenlandsk afsætning, men derimod udelukkende eller næsten udelukkende med henblik på udførsel til den medlemsstat, hvor det forbruges?

3) Såfremt ovennævnte præjudicielle spørgsmål besvares bekræftende, ønskes oplyst, om det er lovligt, selv om det påvirker fællesskabshandelen, at hvid ost fremstilles i de øvrige fællesskabslande, nærmere bestemt i Danmark, under betegnelsen 'feta', næsten udelukkende med henblik på udførsel til Grækenland, der er det fællesskabsland, hvor den under betegnelsen feta næsten udelukkende afsættes, når henses til skrivelse nr. 9539/IV af 24. februar 1994 fra EF-Kommissionens generaldirektør for landbrug med den vedlagte redegørelse og deri angivne forhold, særligt det procentuelle forhold mellem det samlede forbrug inden for Fællesskabet af ost under betegnelsen feta og forbruget af ost inden for Fællesskabet under samme betegnelse, men fremstillet af fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk og efter naturlig filtrering, og det procentuelle forhold mellem forbruget af fetaost fremstillet af fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk inden for Fællesskabet og forbruget heraf i Grækenland samt det procentuelle forhold mellem produktion til indenlandsk forbrug i og udførsel fra Danmark, men også til de øvrige fællesskabslande af ost med betegnelsen 'feta' fremstillet af komælk efter ultrafiltreringsmetoden? Skal vurderingen og bedømmelsen af, hvad der i Fælles-

skabet er almindelig kendt ved ost under handelsbetegnelsen feta, navnlig for så vidt angår ostens almindelige og væsentlige kendetegn foretages i forhold til de græske forbrugere, for hvilke feta er en hvid ost fremstillet af fåremælk eller en blanding af gede- og fåremælk efter naturlig filtrering og i forhold til hvilken, ost fremstillet af komælk efter ultrafiltreringsmetoden, adskiller sig så meget med hensyn til råstof og fremstillingsmetode, at sidstnævnte ost ikke kan betragtes som værende af samme slags, således at levnedsmiddellovens artikel 83 på det foreliggende grundlag må anses for forenelig med EF-traktatens artikel 30 og 36, som artiklen var affattet på tidspunktet for den anfægtede retsakt, hvorefter betegnelsen feta alene kunne anvendes på ost fremstillet af fåre- og gedemælk efter naturlig filtrering?«

II — Fremstilling og markedsføring af fetaost i Fællesskabet

8. Førend jeg går nærmere ind på disse præjudicielle spørgsmål, finder jeg det nødvendigt at redegøre for fremstillingen og markedsføringen af fetaost i Fællesskabet samt den græske lovgivning, hvis forenelighed med EF-traktaten drages i tvivl i hovedsagen. Yderligere vil jeg gennemgå Domstolens praksis og de fællesskabsregler, der vedrører salgsbetegnelserne for de levnedsmidler, der har betydning for fremstillingen og markedsføringen af fetaost.

9. I Homer's Odyssé hedder det: Polyfem »[...] satte sig til at malke fårene og gederne, og de små lagde han til at patte. Derpå løbede han halvdelen af mælken [...] knugede den af og pakkede den færdige ost ned i flettede kurve« [1]. På denne måde fremstillede kyklopen Polyfem de oste, som Odysseus og hans mænd fandt i hans hule. Det er ikke overraskende, at Polyfem ved anvendelsen af denne metode til fremstilling af ost, der i den grad ligner den, der benyttes i Grækenland i dag, var helt ukendt med de juridiske problemer, som den frie handel med denne vare skulle komme til at give anledning til i Det Europæiske Fællesskab i slutningen af det 20. århundrede, ikke blot fordi det 27 århundreder før var umuligt at forudse de spidsfindige regler vedrørende beskyttede betegnelser, men tillige fordi kykloperne efter

1 — Homer: *Odysséen*, IX. sang, vers 244-247.

deres egen natur fremtræder som væsener, der var fuldstændig ukendte med nogen form for lov eller ret [2]. Ligeledes omtales det i Odysséen, hvorledes de voldsomme storme tidligere havde bortrevet Pandáreos' døtre, og guderne havde skilt dem fra deres far og mor, og hvorledes den hulde Afrodite »havde opfostret dem med vin og ost og den lifligste honning« [3].

Homer's andet værk, Iliaden, viser, at ost var vidt udbredt i Grækenland i det 8. århundrede før Kristi fødsel [4]. Men endnu længere tilbage i oldtiden kan man finde spor af ost, idet man i El Obeid-frisen i templet for den store livsgudinde Ninchursag i Mesopotamien finder den ældste illustration af malkningen og behandlingen af mælk.

10. Osten er en del af de vestlige levnedsmidler og kultur. Man finder spor af den i talrige af de største litterære værker. Den hører til de levnedsmidler, der er højest værdsat i spansk litteratur [5] og naturligvis i Don Quijote de la Mancha, hvori den betragtes som kost for de mindst bemidlede, som glæder sig ved den, fordi de ikke har råd til levnedsmidler, der er rigere på animalske proteiner [6]. Men Cervantes taler dog af og til

2 — A.st., IX. sang: »et ubændigt og lovløst folk« (vers 107), »intet de kender til love, ej råd de holder på tinge« (vers 112 og 113), »og hver mand råder som dommer selv over kvinder og børn og bryder sig ej om de andre« (vers 114 og 115), og »til en mand vi gik, som besad umådelig styrke, vild og udædisk, som ej til ret eller billighed kendte« (vers 214 og 215).

3 — A.st., XX. sang, vers 69.

4 — Homer: *Iliaden*, XI. sang, vers 539, fortæller, hvordan Hekamedes med det smukt krøllede hår med sit bronceraspjern rev gedeost ned i vin og tilberedte en blanding til Patroklos og Nestor.

5 — De Guevara, A.: *Menosprecio de corte y alabanza de aldea*, Madrid, 1984, s. 177, priser livet på landet i de små landsbyer, fordi deres indbyggere, som han siger, »har gedekød at spise, fårekød at salte, [...] tyre til tyrefægtning, væddere, som de lader blive gamle [...] mælk at drikke og kældrene fulde af ost [...]«. Miguel de Cervantes taler i *Rinconete y Cortadillo* om den flamske ost. Juan de la Cueva har i sin komedie *El Infamador* et stort gæstebud, som han afslutter med »en bid ost fra Mallorca«.
Infanten Don Juan Manuel har i *El Conde Lucanor* givet sin fortælling V titlen »Hvad der hændte en ræv med en ravn, der holdt en stykke ost i næbbet«. I denne fortælling viser forfatteren, hvorledes smiger kan være effektiv, når det gælder om at nå målet. Fortællingen slutter med følgende morale:»
Vær på vagt over for den, der tillægger dig egenskaber, du ikke har, og pas hellere på det, du har.«

6 — Servantes y Saavedra, M.: *Den sindrige herremand Don Quijote de la Mancha's liv og bedrifter*, 33. udg. Colección Austral, Espasa-Calpe, Madrid 1995, fortæller: »Her er et løg, et stykke ost, og jeg ved ikke selv, hvor stor en humpel gammelt brød«, sagde Sancho, »men det er ikke noget at sætte for en så tapper ridder som Deres Velbyrdighed.« (Første del, kapitel X). Længere henne siger han: »Da kødet var fortæret, blev der lagt tørrede agern på huderne og tillige fremsat en halv ost, hårdere, end om den havde været gjort af kalksten.« (Første del, kapitel XI). Senere, da Don Quijote spørger sin væbner, hvilken ring hans elskede havde givet ham ved afskeden som belønning for det gode budskab, han havde bragt hende, forklarer han ham, at »det er en god gammel skik mellem rejsende riddere og damer at give væbnere, frøkner og dværge, der bringer nyheder ... en fin ædelsten som tak for det gode budskab, de bringer«. Sancho svarer: »Det kan godt være, og jeg synes, at det er en god skik, men i dag tror jeg ikke, at den findes mere, for nu tror jeg, at man kun giver en bid brød og ost. Det var det, fru Dulcinea gav mig over muren til en gård, hvor jeg havde sagt farvel til hende, og så vil jeg sige, at det var fårost.« Anden del, kapitel XXXI). I en anden passage tales der endnu en gang om ost: »dette stykke ost og brød, jeg giver Dem«, svarede Sancho, »fordi, Gud ved, om jeg tager fejl eller ej, De skal vide, min ven, at vi rejsende væbnere og riddere ofte bliver sultne og kommer ud for strabadser og ting, der er værre, og som bedre føles, end de kan siges i ord« (Første del, kapitel XXXI). Endelig skal omtales Don Quijote's protester, når de stykker ost, Sancho har kommet i hans salat, frigiver valle, der løber ham ned over hagen og ned i skægget. (Anden del, kapitel XVII).

om osten som en spise, der er »fuld af smag og aroma« [7].

11. I fransk litteratur findes også beviser på, at ost indgår i fransk mad. Det er interessant at se, hvorledes Rabelais i midten af det 16. århundrede anså oste for at høre til retterne i et mindeværdigt aftensmåltid [8]. Senere benytter Marcel Proust ost som kontrast til ekcesserne i en dekadent social klasse, der dog er overbevist om, at ost er noget raffineret. Hos Proust kommer den til at afspejle den virkelige karakter hos en af personerne, hr. Verdurin, som af omstændighederne og hustruens ambitioner er blevet drevet op i en social klasse, der overstiger hans muligheder [9].

12. Den harmoniske forening af kosten i Middelhavsområdet og osten er i italiensk litteratur blevet fremragende illustreret af Italo Calvino, som i sin roman Palomar forbilledligt beretter om sin hovedpersons oplevelser i en osteforretning i Paris: »bag hver enkelt ost er der en eng i en forskellig grøn farve under en himmel i en forskellig blå farve, enge, der er oversået med det salt, der daglig afsættes af tidevandet ved Normandiet, enge, der dufter af solens aroma og vindene i Provence. Man ser dér alle mulige former for husdyr i deres stalde eller hytter på marken eller hjordene, der flyttes; man aner fabrikationshemmeligheder, der er nedarvet gennem århundreder. Denne forretning er et musæum. Under sit besøg har Palomar en fornemmelse af at besøge Louvre, bag hver enkelt udstillet ting finder han den civilisation, der har formet den« [10]. Forfatteren understreger ligeledes betydningen af det navn, man giver osten, og lægger sin hovedperson disse ord i munden: »denne forretning er et leksikon; sproget er hele systemet af oste under ét, et sprog, der kender til bøjningsformer med utallige varianter og et ordforråd, der er uendelig rigt på synonymer,

7 — A.st., Cervantes slutter gedehyrden Eugenio's beretning om den lunefulde Leandra's uheld med ordene: »Det var den historie, jeg lovede at fortælle Dem, og hvis jeg har været længe om at gøre det, skal jeg til gengæld skynde mig at servere for Dem. Jeg har min hytte lige i nærheden, og dér har jeg frisk mælk og en meget velsmagende ost sammen med forskellige modne frugter og årstidens frugter, der smager mindst lige så godt, som de ser ud.« (Første del, kapitel LI). Et andet sted omtales »oste, der var stablet oven på hinanden som mursten og dannede en lille mur« (Anden del, kapitel XX).

8 — Rabelais, F.: *Gargantua et Pantagruel*, Ediciones Zeus, Barcelona 1971, fortæller, at i kvintessensernes rige, der hed Entelechia, spiste dronningen intet til middag, måske med undtagelse af nogle kategorier, sandheder, forestillinger, abstraktioner, begreber, drømme, eftertanker, hensigter, mareridt, antiteser, sjælevandringer og transcendente prolepsier (femte bog, kapitel XX), men lod stille en middag frem, hvoraf hun alene spiste himmelsk ambrosie og drak en guddommelig nektar, men hvor der for selskabet og os i øvrigt til slut serveredes enhver form for sjældne, kostbare og appetitvækkende retter, bestående af lækre og kostbare former for kød, diverse supper, salater, ragout'er, gedekød, gryderetter, store stykker oksekød, glasserede skinker, kager, alle mulige former for arabisk couscous, tykmælk, gele, frugt og naturligvis ost (Femte bog, kapitel XXIII).

9 — Proust, M.: *A la recherche du temps perdu*, Collection La Pleiade, Paris, 1988, beretter om den middag, Verdurin og La Raspelière giver, med deltagelse af baron de Charlus. Selv om alle priser den fortrinlige dessert, jordbærcrème, og erklærer, at den fortjener at blive skyllet ned med flaskevis af Château Margaux, Château Lafitte og portvin, foretrækker værten sin tallerken Gruyère og holder fast ved at ville nyde den på trods af sin kones ordre til tjenestefolkene om at tage disse oste med deres »modbydelige lugt« ud af bordet (III Sodoma og Gomorra, s. 330).

10 — Calvino, I.: *Palomar*, forlaget Giulio Einaudi, Torino, 1983, s. 75. Frit oversat.

idiomatiske udtryk, konnotationer og nuancer som alle sprog, der forener hundrede dialekter. Det er sprog, der er dannet af ting, nomenklaturen her er kun en ydre fremtrædelsesform, et instrument, men for Palomar er dette at lære denne nomenklatur en smule at kende altid det middel, han falder tilbage på, når han et øjeblik ønsker at besidde de ting, der passerer forbi hans blik« [11].

13. Det er derfor utvivlsomt, at osten spiller en betydelig rolle for civilisationen ved Middelhavet [12], hvorfra den har bredt sig til andre områder [13]. Ostene og de navne, man giver dem, er således udtryk for ældgamle traditioner. Denne kulturelle sammenhæng kan have en vis betydning i en sag, som den Domstolen nu har fået forelagt, idet det må erindres, at det afgørende er råvaren, mens den øvrige del henligger i mystik og er et spørgsmål om tålmodighed, idet ostene har mere at gøre med ældgamle sædvaner og traditionelle former for smag end selve opskriften, der kan nedfældes i en lov [14].

14. Udtrykket »feta« er af italiensk oprindelse og blev indført i Grækenland under venetiansk indflydelse. Ordet »feta« kommer af »fetta«, der betyder skive, lille hjul eller rondel. Brugen af udtrykket feta slog igennem i Grækenland i det 19. århundrede som betegnelse for en traditionel hvid ost i saltlage, som i umindelige tider havde været fremstillet i hele Grækenland og andre egne i Balkanlandene.

15. Denne ost, der i umindelige tider har været fremstillet i Grækenland under betegnelsen »feta«, fremstilles af fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk. Yderligere benytter man ved fremstillingen den traditionelle håndværksmæssige metode med naturlig filtrering af mælken uden pres. Nærmere beskrevet foregår fremstillingen på følgende måde:

— Mælken koagulerer ved en naturlig gæringsproces eller ved brug af andre enzymer af animalsk oprindelse, der virker på tilsvarende måde.

— Ostemassen omhældes derefter i hulforme, hvori den naturlige filtrering foregår uden pres. Efterhånden som vallen løber fra, stivner ostemassen, og overfladen dækkes herefter af et lag salt, hvorved der dannes en mikroflora, der fremmer modningen.

11 — A.st., s. 75 og 76. Frit oversat.

12 — Saramago, J.: *Viaje a Portugal*, Alfaguara, Madrid, 1995, s. 150. I dette værk nævner forfatteren et mundheld fra Cidadelhe, der taler om brød, ost og vin: »[...] brød med huller, ost uden huller og vin, der springer i øjnene«.

13 — Blandt de spansksprogede sydamerikanske forfattere kan nævnes Vargas Llosa, der omtaler en »lille dybfrosset ost« blandt de retter, der figurerer i kapitlet »Den tarvelige menu« i hans værk »*Los cuadernos de Don Rigoberto*, Alfagara, Madrid, 1997, ss. 191 og 192.

14 — Dette hævdes af A. Hernández Gil i S. Ortega's bog: *Quesos españoles* (spanske oste), Alianza Editorial, Madrid, 1987, s. 142. Hernández Gil, der var præsident for Tribunal Supremo og Consejo General del Poder Judicial i Spanien, udtaler sammesteds, at »lovgivningen på området må være umådelig kedsommelig«.

— Ostemassen overføres herefter til beholdere af træ eller metal, og der tilsættes saltlage med en saltholdighed på 7%. Emballagerne anbringes i modningskamre under kontrollerede temperaturer og fugtighedsgrader.

— Osten modnes i løbet af to måneder, idet den forbliver i modningskamrene i de første to uger og herefter opbevares i kølehuse i det resterende tidsrum.

16. De væsentligste egenskaber ved den således fremstillede ost er dens naturlige hvide farve, dens karakteristiske smag og lugt (den er syrlig, salt og fed) samt dens fasthed. De græske myndigheder havde før 1988 ikke givet regler for fremstillingen af feta, og der fandtes således forskellige lokale eller regionale varianter af feta, fordi der fandtes utallige fremstillingssteder.

17. Da der ikke fandtes tekniske specifikationer på det internationale område, kunne der i forskellige medlemsstater i Fællesskabet og i tredjelande udvikles en anden mere moderne og konkurrencedygtig metode til fremstilling af denne ost. Denne produktion koncentreredes om at tilfredsstille efterspørgslen i græske immigrantsamfund i tredjelande samt i visse arabiske lande.

I Danmark har man siden 1970'erne fremstillet ost under betegnelsen »feta« ved brug af mælk og en fremstillingsmetode, der er anderledes end dem, der benyttes i Grækenland. En lignende produktion er senere begyndt i Tyskland og Nederlandene. Nævnte lande benytter nemlig komælk, der er billigere end fåre- og gedemælk, til fremstillingen af fetaost samt en industriel fremstillingsmetode, nemlig ultrafiltrering, der er mere moderne og konkurrencedygtig end den traditionelle naturlige filtreringsmetode. I Frankrig fremstilles ligeledes fetaost af komælk, men samtidig fremstilles der fetaost af fåremælk på Korsika og i visse områder af Auvergnes Højland, som f.eks. Roquefort, hvor der fremstilles feta af den fåremælk, som ikke medgår til fremstillingen af Roquefort-ost.

18. Statistikkerne vedrørende fremstillingen og forbruget af samt handelen med de to varianter af fetaost inden for Fællesskabet er ikke særlig nøjagtige på grund af de tekniske vanskeligheder, der beror på de forskellige beregningsmetoder, der anvendes, de svingende lagerbeholdninger og eksistensen af tusinder af små bedrifter i Grækenland, der tjener til opfyldelse af de lokale eller blot familiernes egne behov.

Af de oplysninger, der er givet af Kommissionen til Grækenlands øverste forvaltningsdomstol i dens skrivelse nr. 9539/VI af 24. februar 1994, og de stort set samstemmende oplysninger, der er givet af Canadane og de

medlemsstater, der har interveneret i denne sag, kan dog udledes følgende konklusioner:

a) Det årlige forbrug af fåre- og/eller gedemælk i Fællesskabet svingede imellem 125 000 og 150 000 tons i tidsrummet fra 1988 til 1992, og forbruget af feta fremstillet af komælk svingede mellem 10 000 og 25 000 tons. Der er tale om en betydelig koncentration af forbruget i Grækenland, idet der her alene forbruges mellem 70% og 85% af den samlede mængde i Fællesskabet, hvilket vil sige ca. 10 kg om året pr. indbygger. For så vidt angår feta fremstillet af fåre- og/eller gedemælk overstiger tallet 90%. I de øvrige medlemsstater er der intet eller kun et forholdsvis beskedent forbrug, og der er i næsten samtlige tilfælde udelukkende tale om feta fremstillet af gedemælk. Procentvis er Tyskland den næststørste forbruger, fordi der her findes et betydeligt antal tyrkiske indvandrere, men i Danmark er forbruget uhyre lavt.

b) Produktionen af feta lå på omkring 240 000 tons mellem 1988 og 1992. Grækenland er den største producent af denne ost i Fællesskabet og fremstiller næsten 50% af denne ost af fåre- og gedemælk. Den græske produktion er næsten udelukkende bestemt til forbrug på hjemmemarkedet. Den næststørste producent er Danmark med ca. 40% af produktionen i Fællesskabet. Danmark eksporterer i det væsentlige sin fetaost, der er fremstillet af komælk, til andre EF-medlemsstater og især til tredjelande. Tyskland, Frankrig og Nederlandene deler den resterende produktion, der først og fremmest sker på grundlag af komælk, og hvoraf en betydelig del går til eksport til andre EF-medlemsstater og tredjelande. Mængden af den fetaost, der fremstilles af komælk, og som eksporteres fra Danmark og de øvrige producentlande i Fællesskabet til Grækenland, er ret ubetydelig, men den græske restriktive lovgivning vedrørende fremstillingen af feta begyndte allerede at gøre sig gældende i den periode, der er omfattet af statistikkerne.

19. Fetaost fremstilles og forbruges ligeledes uden for Fællesskabet. Selv om der ikke findes samlede statistikker, viser de undersøgelser, der er foretaget for De Forenede Nationers Levnedsmiddel- og Landbrugsorganisation (herefter »FAO«) og Verdenssundhedsorganisationen (herefter »WHO«), af mulighederne for udarbejdelse af en international standard for feta, at der findes en forholdsvis stor produktion og et forholdsvis stort forbrug i lande som Iran og Saudi-Arabien, hvori feta fremstillet af fåre- og/eller gedemælk er fremherskende, som de i andre stater, som f.eks. New Zealand og

USA, hvor feta af komælk er næsten altdominerende.

III — De græske bestemmelser vedrørende fetaost

20. Indtil 1988 havde Den Hellenske Republik ingen regler vedrørende betingelserne for fremstilling af fetaost. I årets løb indledte de græske myndigheder en proces for gradvis regulering af betingelserne for fremstilling af og markedsføring af fetaost, der i 1994 endte med optagelsen af fetaost blandt varer med beskyttet oprindelsesbetegnelse.

21. Selv om der tidligere var fastsat en restriktiv regulering [15], begyndte denne proces med vedtagelsen af ministeriel bekendtgørelse (landbrugs- og finansministrene) nr. 2109/1988 [16] og fortsattes med endnu to bekendtgørelser udstedt af de samme ministre, nemlig bekendtgørelse nr. 688/1989 [17] og bekendtgørelse nr. 565/1991 [18] om ændring af levnedsmiddelloven. På det tidspunkt, hvor de i hovedsagen omhandlede begivenheder fandt sted, lød artikel 83 i levnedsmiddelloven ordret som følger:

»I. [...] IV. Traditionelle græske oste. Særlige regler. 1. Hårde oste [...] 3. Bløde oste. a) [...] c)Feta [...] 1 a) [...] 3 c] [...] Særlige regler om fetaost.

1. Betegnelse: feta.

2. Produktionssteder: Makedonien, Thrakien, Epiros, Thessalien, Centralgrækenland, Peloponnes og egnen Lesbos.

3. Definition: Fetaost er et produkt, der fremstilles af fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk, der modnes og opbevares i saltlage, indtil den sælges til forbrugeren, og som opfylder følgende krav:

4. Råvarer:

1. Mælk: fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk, der er produceret i ovennævnte geografiske områder.

15 — Ministeriel bekendtgørelse (landbrugs- og finansministrene) nr. 15294 af 1987, FEK B 347.

16 — FEK B 892.

17 — FEK B 663.

18 — FEK B 667.

5. Tilladte tilsætningsstoffer og teknologiske hjælpestoffer:

5.1. Obligatoriske:

a) traditionelt gær eller andre enzymer med lignende virkning

b) ikke-sygdomsfremkaldende bakteriekulturer (mælkesyrebakterier), dersom mælken er pasteuriseret

c) natriumklorid (salt) bestemt til levnedsmidler.

5.2. Fakultative:

a) kalciumklorid, højst 20 gram pr. 100 kg mælk

b) konserveringsmidler: brug af konserveringsmidler er ikke tilladt

c) farvestoffer: brug af farvestoffer er ikke tilladt.

6. Ostens væsentligste kendetegn efter modningen:

6.1. Ostens ydre fremtræden:

6.1.1. Konsistens: blød ost, der kan skæres i skiver.

6.1.2. Form: kegleformet eller rektangulær.

6.1.3. Størrelse: varierende.

6.1.4. Vægt: varierende.

6.2. Skorpe: ingen.

6.3. Ostemassen:

6.3.1. Struktur: kompakt med visse brud af mekanisk oprindelse.

6.3.2. Farve: helt hvid.

6.4. Huller: ingen eller alene i begrænset antal.

6.4.1. Fordeling: i hele massen.

6.4.2. Form: uregelmæssig.

6.5. Mindste fedtindhold: 43% (beregnet på grundlag af tørstoffet).

6.6. Højeste tilladte fugtighedsgrad: 56%.

6.7. Andre væsentlige kendetegn: der er tale om en ost, som modnes og opbevares i saltlage. Den har en fed, behagelig og syrlig smag og megen aroma. Den opbevares i trætønder eller metalbeholdere.

7. Fremstillingsmetode:

7.1. Metode til koagulering af mælken: med traditionel osteløbe eller andre animalske enzymer med tilsvarende effekt.

7.2. Varmebehandling af mælken:

7.2.1. Varmebehandling af mælken: pasteuriseret eller frisk.

7.2.2. Varmebehandling af ostemassen: ingen.

7.3. Gæringsproces: mælkesyregæring.

7.4. Modningsproces: i trætønder eller metalbeholdere med saltlage gennem mindst to måneder.

7.5. Yderligere traditionelle regler for fremstillingen: filtrering af massen i hulforme, uden pres. Saltning i tør tilstand af overfladen.«

22. Efter tidspunktet for de faktiske omstændigheder i hovedsagen fastsattes ved præsidentdekret nr. 81/1993 af 19. marts 1993 [19] betingelserne og fremgangsmåden for anerkendelse af oprindelsesbetegnelser og geografiske betegnelser for landbrugsprodukter indtil ikrafttrædelsen af forordning (EØF) nr. 2081/92 [20], nemlig den 24. juli 1993. Ovennævnte græske dekret blev ændret ved præsidentdekret nr. 291/1993 [21], der forlængede gyldighedsperioden for det tidligere præsidentdekret med seks måneder, og som ved indsættelse af et nyt afsnit i stk. 1 i artikel 1 i præsidentdekret nr. 81/1993 tillagde »alle traditionelle betegnelser, både geografiske og andre, der beskriver et græsk landbrugsprodukt, der har et godt renommé, og som er almindeligt udbredt, i hvert fald på hjemmemarkedet«, ret til oprindelsesbetegnelse.

23. Endelig blev artikel 83 i levnedsmiddelloven ændret ved Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 313025/1994 af 11. januar 1994 om anerkendelse af oprindelsesbetegnelsen »feta« [22]. Denne ministerielle bekendtgørelse fastlægger begrebet fetaost, fremstillingsstedet og betingelserne vedrørende den mælk, der skal benyttes til dens fremstilling, ligesom den beskriver fremgangsmåden for fremstillingen, opregner ostens særlige kendetegn, indeholder de angivelser, der skal figurere på produktet og forbyder i almindelighed fremstilling, indførsel, udførsel og handel med ost med betegnelsen »feta«, der ikke opfylder betingelserne i denne bekendtgørelse.

Ved bekendtgørelse nr. 596/1995 fastsat af Finansministeriet og Landbrugsministeriet [23] kodificeredes de tidligere regler i den nye artikel 83 i levnedsmiddelloven, der i afsnittet »oste med beskyttet oprindelsesbetegnelse« bl. a. omfatter reglerne om fetaost.

24. Da Den Hellenske Republik i 1988 begyndte at fastsætte forskrifter vedrørende fremstilling af og handel med fetaost, undersøgte Kommissionen disse reglers forenelighed med fællesskabsretten. Ved skrivelse nr. 3935 af 6. marts 1989 meddelte generaldi-

19 — FEK A 36.

20 — Rådets forordning (EØF) nr. 2081/92 af 14.7.1992 om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser for landbrugsprodukter og levnedsmidler (EFT L 208, s. 1).

21 — FEK A 130.

22 — FEK B 8.

23 — FEK B 624.

rektøren for Generaldirektoratet for Landbrug de græske myndigheder, at han efter en omhyggelig undersøgelse af fremgangsmåderne for fremstilling af og handel med fetaost fandt de græske forskrifter forenelige med fællesskabsretten. I sin besvarelse af forskellige klager fra de nationale sammenslutninger af producenter af mejeriprodukter i forskellige medlemsstater fastholdt Kommissionen sin opfattelse og fastholdt, at den såkaldte »Cassis de Dijon-dom« [24] om gensidig anerkendelse af varer, der lovligt er fremstillet og bragt i omsætning i en medlemsstat, ikke fandt anvendelse i dette tilfælde, fordi der var væsentlige forskelle mellem den i Grækenland fremstillede fetaost (af fåre- og/eller gedemælk) og metoden med naturlig filtrering og den ost, der fremstilles i de øvrige medlemsstater af komælk og efter ultrafiltreringsmetoden.

Kommissionen opdagede herefter, at der fandt en forholdsvis betydelig produktion af fetaost sted i landet under tilsætning af komælk og underrettede Grækenland om, at dette kunne påvirke anerkendelsen af de græske reglers lovlighed. Efter en skærpet kontrol fra de græske myndigheders side fandt Kommissionen, at den herved fastslåede tilsætning af 5,9% komælk til osten var en forfalskning, der ikke kunne have nogen indflydelse på de nye græske regler.

25. Senere indledte Kommissionen en traktatbrudsprocedure mod Den Hellenske Republik i medfør af traktatens artikel 169 på grund af de restriktive følger af de græske regler om geografisk eksklusivitet for fremstillingen af fetaost og andre traditionelle græske oste. Kommissionen tilstillede den græske regering en begrundet udtalelse den 18. maj 1992, hvori den meddelte, at de pågældende bestemmelser var i strid med traktatens artikel 30, fordi bestemmelserne uberettiget forbeholdt brugen af betegnelsen »feta« som artsbetegnelse for den ost, der fremstilles i visse egne af Grækenland.

Kommissionen anlagde dog ikke traktatbrudssag ved Domstolen, fordi dette spørgsmål var forbundet med verserende sager vedrørende Fællesskabets anerkendelse af de geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser for levnedsmidler, der er omhandlet i forordning nr. 2081/92 om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser på fællesskabsplan.

24 — Dom af 20.2.1979, sag 120/78, Rewe, »Cassis de Dijon«, Sml. s. 649.

IV — Salgsbetegnelser for levnedsmidler: Domstolens praksis og fællesskabslovgivningen

A — *Fællesskabsbetegnelser*

26. Fællesskabsretten indeholder ingen almindelig regulering af salgsbetegnelserne for levnedsmidler. Der findes alene visse forskrifter, der vedrører dette spørgsmål uden dog direkte at regulere det, som f.eks. direktiv 79/112/EØF [25] om mærkning af og reklame for levnedsmidler. Ifølge artikel 15, stk. 2, i dette direktiv kan medlemsstaterne fastsætte nationale bestemmelser af denne art, når disse bestemmelser er begrundet med: beskyttelse af den offentlige sundhed, bekæmpelse af bedrageri, beskyttelse af industriel og kommerciel ejendomsret samt angivelse af det sted, varen kommer fra, oprindelsesbetegnelse og bekæmpelse af illoyal konkurrence.

Under hensyn til de fællesskabsregler, der gælder på dette område, og Domstolens herom gældende praksis vedrørende dette kan man opstille følgende typer salgsbetegnelser for levnedsmidler efter deres betydning for samhandelen med varer mellem medlemsstaterne:

27. Der er tale om betegnelser, der er reguleret ved bestemmelser i afledt fællesskabsret, og som fastlægger produktets egenskaber, og hvorledes det skal fremstilles på hele Fællesskabets område. Disse »eurolevnedsmidler« (f.eks. honning [26] eller chokolade [27]) kan forhandles uden nogen begrænsning i samtlige medlemsstater og skaber ikke problemer i samhandelen mellem medlemsstaterne.

B — *Artsbetegnelser*

28. Artsbetegnelser er de almindelige benævnelser, der benyttes til betegnelse af landbrugsvarer eller levnedsmidler. Der er tale om betegnelser, der indgår i den almindelige kulturelle og gastronomiske arv, og som principielt kan benyttes af enhver producent.

25 — Rådets direktiv 79/112/EØF af 18.12.1978 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om mærkning af og præsentationsmåder for levnedsmidler bestemt til den endelige forbruger samt om reklame for sådanne levnedsmidler (EFT 1979 L 33, s. 1).

26 — Rådets direktiv 74/409/EØF af 22.7.1974 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning vedrørende honning (EFT L 221, s. 10).

27 — Rådets direktiv 73/241/EØF af 24.7.1973 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om cacao- og chokoladevarer bestemt til konsum (EFT L 228, s. 23).

I Domstolens praksis findes der ingen definition på, hvad der skal forstås ved en artsbetegnelse, men som sådanne er bl. a. blevet betragtet følgende: »eddike« [28], »genever« [29], »øl« [30], »pasta« [31], »yoghurt« [32], »Edam«-ost [33], »oste« [34], »kødvarer« [35], og »brød« [36].

29. I mange tilfælde har medlemsstaterne vedtaget nationale regler, som kræver visse fremstillingsbetingelser opfyldt med henblik på brugen af en artsbetegnelse. Hvis disse betingelser er de samme i medlemsstaterne, kan der for indførte varer anvendes artsbetegnelsen i importmedlemsstaten, og der vil ikke opstå hindringer for handelen inden for Fællesskabet. Disse fremstillingsbetingelser afviger dog normalt fra medlemsstat til medlemsstat, og i dette tilfælde er der tale om delvis forskellige produkter, der sælges under samme artsbetegnelse i forskellige medlemsstater. For så vidt angår de frie varebevægelser inden for Fællesskabet opstår problemet, når der under en artsbetegnelse i importmedlemsstaten forhandles et produkt, der er indført fra en anden medlemsstat, hvori det er lovligt fremstillet og bragt i omsætning [37].

Domstolen har stedse fundet, at hindringer for handelen mellem medlemsstater som følge af nationale reguleringer af brugen af artsbetegnelser for landbrugsvarer og levnedsmidler var hindringer med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner i medfør af traktatens artikel 30. Enhver national foranstaltning, der forbeholder brugen af en artsbetegnelse for nationale varer til skade for varer, der indføres fra andre medlemsstater, hvori de lovligt fremstilles og bringes i omsætning, er uforenelig med grundsætningen om de frie varebevægelser [38].

30. I de begrundelser for begrænsninger som følge af forskelle mellem de nationale regler, der gælder vedrørende brugen af artsbetegnelser, er der oftest blevet henvist til hensynet til beskyttelsen af forbrugerne og god

28 — Dom af 9.12.1981, sag 193/80, Kommissionen mod Italien, »eddike«, Sml. s. 3019.

29 — Dom af 26.11.1985, sag 182/84, Miro, Sml. s. 3731.

30 — Dom af 12.3.1987, sag 178/84, Kommissionen mod Tyskland, »øl«, Sml. s. 1227.

31 — Domme af 14.7.1988, sag 407/85, 3 Glocken m.fl., Sml. s. 4233, og sag 90/86, Zoni, Sml. s. 4285.

32 — Dom af 14.7.1988, sag 298/87, Smanor, Sml. s. 4489.

33 — Dom af 22.9.1988, sag 286/86, Deserbais, Sml. s. 4907, præmis 12.

34 — Domme af 11.10.1990, sag C-210/89, Kommissionen mod Italien, Sml. I, s. 3697, præmis 12, og sag C-196/89, Nespoli og Crippa, Sml. I, s. 3647.

35 — Dom af 13.11.1990, sag C-269/89, Bonfait, Sml. I, s. 4169, præmis 13.

36 — Dom af 19.2.1981, sag 130/80, Kelderman, Sml. s. 527, af 14.7.1994, sag C-17/93, Van der Veldt, Sml. I, s. 3537, og af 13.3.1997, sag C-358/95, Morellato, Sml. I, s. 1431.

37 — Se dommen i sagen Nespoli og Crippa, fodnote 34, præmis 13.

38 — Dommene i sagen Kommissionen mod Italien, »eddike«, se fodnote 28, præmis 27, og i Miro-sagen, se fodnote 29, præmis 22.

handelsskik samt i mindre omfang til beskyttelsen af den offentlige sundhed som omhandlet i traktatens artikel 36. En gennemgang af retspraksis på dette område gør det muligt at finde frem til de to løsninger, som Domstolen har anvendt i disse sager.

31. Som hovedregel har Domstolen anvendt princippet om gensidig anerkendelse og ikke fundet, at de grunde, der blev påberåbt som tvingende, retfærdiggjorde hindringer af salget under importmedlemsstatens artsbetegnelse af varer, der var delvis forskellige, og som var fremstillet og bragt i omsætning i oprindelsesmedlemsstaten. Domstolen har fastslået, at importmedlemsstaten kan beskytte sine forbrugere og sikre god handelsskik ved at kræve, at samtlige varens egenskaber skal være påført den importerede vares etikette eller emballage. Denne mærkningsforpligtelse er altid en mindre indgribende foranstaltning og er derfor i højere grad i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet end et forbud mod import eller en forpligtelse til at markedsføre produktet under en fantasibetegnelse.

I tilfælde så berømte som det tyske øl og den italienske pasta har Domstolen forudsætningsvis fastslået, at øl og pasta fremstillet i andre medlemsstater trods forskelle i sammensætningen tilstrækkeligt lignede de originale produkter til, at man ved en passende mærkning kunne undgå enhver form for vildledning af de tyske og italienske forbrugere, således at produkterne kunne sælges under artsbetegnelserne »øl« og »pasta«.

32. Ikke desto mindre har Domstolen i dommen i Deserbais-sagen og i mindre omfang i Smanor-sagen under fravigelse af den almindelige regel om gensidig anerkendelse af artsbetegnelser i forbindelse med pligten til tilstrækkelig mærkning af varerne fundet, at importmedlemsstaten på sit område kunne forbyde salg under en artsbetegnelse for en vare, der er importeret fra en anden medlemsstat, når dens karakteristiske egenskaber er væsentligt forskellige fra de nationale varer, der forhandles under samme betegnelse.

I Smanor-sagen fandt Domstolen principielt, at den importerede vare kunne forhandles i Frankrig under artsbetegnelsen »yoghurt« dersom etiketten påførtes betegnelsen »dybfrosset« for at underrette forbrugeren om den behandling, varen havde været underkastet. Domstolen tilføjede dog, at det karakteristiske træk ved det produkt, som forhandles under betegnelsen »yoghurt«, er, at det indeholder levende mælkebakterier i rigelige mængder, og Domstolen fastslog, at mærkningen kunne være utilstrækkelig, dersom den indførte dybfrosne yoghurt havde egenskaber, der væsentligt afveg fra dem, som den franske forbruger forventer at

finde, når han køber et produkt under artsbetegnelsen »yoghurt«. Ved dommen i Smanor-sagen overlades det således til den nationale ret, for hvilken sagen er indbragt, på grundlag af de i sagen foreliggende oplysninger at afgøre, om forskellene mellem dybfrosset yoghurt og de krav, der er fastsat i de nationale regler om frisk yoghurt, er så væsentlige, at de kan begrunde en anden artsbetegnelse [39].

I den kort efter afsagte dom i Deserbais-sagen nævner Domstolen denne hypotese i et obiter dictum [40], men forkaster den i forhold til den italienske regel, der forbød forhandling under betegnelsen »Edam« af en ost med et fedtindhold på under 40%.

33. Denne undtagelse fra princippet om gensidig anerkendelse af artsbetegnelser er ikke skarpt afgrænset i dommene i Smanor- og Deserbais-sagerne. Domstolen har nemlig fastslået, at en medlemsstat kan forbyde salg af et importeret produkt, der forhandles under samme artsbetegnelse i oprindelsesmedlemsstaten, når produktet i forhold til nationale produkter frembyder væsentlige forskelle, der er egnet til at vildlede forbrugeren, selv efter tilføjelse af en tilstrækkelig mærkning. Men Domstolen har ikke i tilstrækkelig grad angivet de kriterier, der skal lægges til grund ved bedømmelsen af, hvad der skal forstås ved væsentlige forskelle [41]. I dommen i Smanor-sagen omtales forbrugerens forventninger i importmedlemsstaten, bestemmelserne i FAO's/WHO's *Codex Alimentarius* samt de interne bestemmelser i importmedlemsstaten, mens der i dommen i Deserbais-sagen alene henvises til sammensætningen og fremstillingen af produkterne. Domstolen opstiller heller ikke nogen rangorden for disse kriterier, og det er tænkeligt, at de ved anvendelsen på et konkret produkt kan føre til forskellige resultater. Domstolen har heller ikke angivet, i hvilket omfang der skal tages hensyn til forskellen mellem det indførte produkt og nationale produkter, der sælges under den pågældende artsbetegnelse, med henblik på at fastslå, at der er tale om en væsentlig forskel, som ikke kan erkendes af forbrugeren ved brug af en tilstrækkelig mærkning.

34. Kommissionen har i en meddelelse af 1991 [42] gennemgået Domstolens praksis efter dommene i Smanor- og Deserbais-sagerne og foreslået kriterier til påvisning af »de væsentlige egenskaber ved en vare«, som kan gøre den uegnet til salg under en artsbetegnelse i importmedlemsstaten. Kommissionen foreslår, at man betragter de grundlæggende særlige egenskaber ved produkter, der lovligt og loyalt fremstilles og forhandles i Fællesskabet under den nævnte artsbeteg-

39 — Dommen i Smanor-sagen, se fodnote 32, præmis 19-24.

40 — Præmis 13 i dommen i den i fodnote 33 nævnte dom i Deserbais-sagen lyder ordret således: »Der kan opstå det problem, om det samme gælder, når et produkt, som frembydes under en bestemt varebetegnelse, i henseende til sammensætningen eller fremstillingsmåden adskiller sig så radikalt fra de produkter, der normalt bærer denne betegnelse inden for Fællesskabet, at det ikke kan antages at tilhøre samme produktgruppe. Efter omstændighederne, sådan som de er beskrevet og fastlagt af den nationale ret, er det imidlertid ikke denne specielle situation, der foreligger i denne sag.«

41 — Se de herom relevante kommentarer hos Lister, C.: »The naming of foods: the European Community's rules for non-brand food product names« i *European Law Review* 1993, s. 186 ff.

42 — Fortolkende meddelelse fra Kommissionen om varebetegnelser for levnedsmidler (EFT 1991 C 270, s. 2).

nelse, og ser bort fra de egenskaber, som alene forbrugeren i importmedlemsstaten kender til. Denne undersøgelse skal ske konkret og bygge ikke blot på forbrugerens forventninger, men tillige på objektive forhold, som f.eks. definitionerne i FAO's/WHO's *Codex Alimentarius*, reglerne i medlemsstaterne, sammensætningen og fremstillingen af produkterne samt henvisningerne i Fællesskabets retsakter, særlig toldnomenklaturen. Efter Kommissionens opfattelse tillader kun en væsentlig forskel i henseende til de væsentlige egenskaber importmedlemsstaten at forbyde forhandling af den indførte vare under artsbetegnelsen. Men heller ikke Kommissionen fastlægger, i hvilket omfang varerne skal være indbyrdes forskellige, for at denne forskel kan bedømmes som væsentlig, og den fastlægger heller ikke nogen rangorden for de kriterier, der kan benyttes ved foretagelsen af denne sammenligning. Den anfører alene tre eksempler, nemlig artsbetegnelserne »eddike«, »yoghurt« og »kaviar«.

For så vidt angår forordning nr. 2081/92 forstås ifølge artikel 3, stk. 1, andet afsnit, »... ved 'en betegnelse, der er blevet en artsbetegnelse', navnet på et landbrugsprodukt eller et levnedsmiddel, der, selv om det henviser til det sted eller område, hvor landbrugsproduktet eller levnedsmidlet først blev fremstillet eller bragt i omsætning, er blevet fællesbetegnelsen for et landbrugsprodukt eller et levnedsmiddel«. Ifølge tredje afsnit i samme bestemmelse skal der for at fastslå, hvorvidt en betegnelse er blevet en artsbetegnelse, tages hensyn til alle faktorer, især de faktiske forhold i den medlemsstat, hvor navnet har sin oprindelse og i det traditionelle forbrugsområde, de faktiske forhold i andre medlemsstater og de relevante nationale retsforskrifter eller EF-retsforskrifter. Ifølge artikel 3, stk. 1, første afsnit, kan betegnelser, der er blevet artsbetegnelser, ikke registreres og har ikke beskyttelse i medfør af fællesskabslovgivningen. Endelig hedder det i stk. 3 i samme bestemmelse, at Kommissionen skal opstille og i *De Europæiske Fællesskabers Tidende* offentliggøre en ikke udtømmende vejledende liste over navnene på landbrugsprodukter og levnedsmidler, som betragtes som artsbetegnelser.

C — *Geografiske betegnelser*

35. Ved geografiske betegnelser forstås navne, der benyttes til betegnelse af levnedsmidler, og som angiver, at de stammer fra et bestemt geografisk område [43]. Produktets geografiske oprindelse kan angives direkte, dvs. når benævnelsen direkte indeholder den geografiske betegnelse (»Queso Manchego«, »Parmaskinke«, »Faba Asturiana« eller »Camembert de Normandie«) eller indirekte,

43 — Aftalen om handelsrelaterede intellektuelle ejendomsrettigheder, *Resultaterne af Uruguay-runden om internationale multilaterale handelsforhandlinger*, GATT's Sekretariat, Genève, 1995, s. 381, nævner geografiske benævnelser, hvilket udtryk er det samme som geografiske betegnelser, og definerer dem i artikel 22 på følgende måde: »[...] er betegnelser, der angiver en vare som havende oprindelse på et medlems område eller i en region eller lokalitet på dette område, dersom varens kvalitet, omdømme eller andre egenskaber i alt væsentligt tilskrives dens geografiske oprindelse«.

dvs. når betegnelsen ikke indeholder noget stednavn (»Queso Tetilla«, »Reblochon«, »Grappa«, »Ouzo« eller »Cava«). De geografiske betegnelser har følgende karakteristiske egenskaber [44]:

— De garanterer produktets geografiske oprindelse og i et vist omfang dets typiske karakter i den forstand, at de garanterer, at produktet har visse egenskaber og karakteristiske træk i kraft af beliggenheden af det sted, hvor de har deres oprindelse [45].

— De er ligeledes et bevis for produktets kvalitet, idet dette i de fleste tilfælde fremstilles under strenge og nøjagtigt angivne betingelser [46].

— De giver produkterne et godt renommé blandt forbrugerne, og følgelig garanterer en geografisk betegnelse for produktets oprindelsessted, dets typiske karakter og særlige kvalitet [47].

— Retsbeskyttelsen af de geografiske betegnelser varetager producenternes interesser mod illoyal konkurrence og hensynet til forbrugerne mod betegnelser, der er egnet til at vildlede dem [48].

Men de geografiske salgsbetegnelser, som indeholder stednavne, kan ikke altid betragtes som direkte eller indirekte geografiske betegnelser. En betegnelse, der er dannet af et stednavn, kan nemlig være eller i tidens løb have ændret sig til en artsbetegnelse og derfor være ophørt med at være en geografisk betegnelse, der kan nyde retlig beskyttelse. Dette gælder f.eks. betegnelser som »Kølnervand«, »Parmesanost« [49], »Edam-ost« og »Emmenthaler«, der er gået over til at blive artsbetegnelser.

44 — Se bl. a. Beier, F.-K. og Knaak, R.: »The Protection of Direct and Indirect Indications of Source in Germany and the European Community«, *International Review of Industrial Property and Copyright Law*, 1994, nr. 1, s. 1, Jiménez Blanco, P.: *Las denominaciones de origen en el derecho del comercio internacional*, Eurolex, Madrid, 1996 og Salignon, G.: »La jurisprudence et la réglementation communautaires relatives à la protection des appellations d'origine, des dénominations géographiques et des indications de provenance«, *Revue du Marché Unique Européen*, 1994, nr. 4, s. 107.

45 — Dom af 20.2.1975, sag 12/74, Kommissionen mod Tyskland, »Sekt«, Sml. s. 181, præmis 7, og af 7.5.1997, forenede sager C-321/94, C-322/94, C-323/94 og C-324/94, Pistre m.fl., Sml. I, s. 2343, præmis 35 og 36. I sidstnævnte dom har Domstolen fundet, at betegnelsen »montagne«, hvis benyttelse var reguleret ved franske regler, ikke var en geografisk betegnelse, idet den har en almindelig karakter, der overskrider de nationale grænser og ikke angiver et bestemt geografisk oprindelsessted.

46 — Dommen i Sekt-sagen, præmis 9, se fodnote 45, dom af 12.10.1978, sag 13/78, Eggers, Sml. s. 1935, præmis 16, og af 9.6.1992, sag C-47/90, Delhaize og Le Lion, Sml. I, s. 3669, præmis 22 og 23. I sidstnævnte dom fandt Domstolen ikke, at forbuddet mod aftapning uden for oprindelsesområdet berørte »Rioja«-vinenes kvalitet.

47 — Dom af 10.11.1992, sag C-3/91, Exportur, Sml. I, s. 5529, præmis 11.

48 — Dommen i Sekt-sagen, se fodnote 45, præmis 7.

49 — Betegnelsen »Parmigiano Reggiano« står i bilaget til forordning (EF) nr. 1107/96 som en beskyttet oprindelsesbetegnelse for Italien. Der findes ingen fodnote, der angiver, at navnet Parmesan ikke er søgt beskyttet. Jeg finder ikke desto mindre, at betegnelsen »Parmesanost« er blevet en artsbetegnelse.

36. På grundlag af de eksisterende internationale regler [50] sondres der i medlemsstaternes retssystemer mellem forskellige former for geografiske betegnelser, og disse udviser betydelige forskelle i henseende til den beskyttelse, der tillægges disse betegnelser.

I alle tilfælde retsbeskyttes de geografiske betegnelser i de nationale forskrifter vedrørende den industrielle og kommercielle ejendomsret. Retsbeskyttelsen af en geografisk betegnelse skaber en kollektiv eneret til dens kommercielle udnyttelse for en gruppe producenter, der er bestemt efter det sted, hvor de virker, til forskel fra varemærket, der alene kan benyttes af indehaveren. For så vidt angår varebevægelserne inden for Fællesskabet skaber beskyttelsen af de geografiske betegnelser ifølge medlemsstaternes nationale retssystemer hindringer for samhandelen mellem medlemsstaterne, der udgør foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner i medfør af traktatens artikel 30, idet de hindrer markedsføring af importerede produkter under den geografiske betegnelse, der er beskyttet i importmedlemsstaten. Denne beskyttelse af de geografiske betegnelser er, som fastslået i dommen i Exportur-sagen [51], reguleret ved territorialprincippet, ifølge hvilke retsreglerne og de faktiske forhold i importlandet samt de af dette anvendte kriterier finder anvendelse på disse betegnelser [52]. Betegnelserne er beskyttet i importlandet uafhængig af oprindelseslandets ret, hvorfor navnet kan være en artsbetegnelse i dette land, men være en geografisk betegnelse, der er beskyttet i importlandet.

Restriktioner for indførsel som følge af nationale bestemmelser, der beskytter geografiske betegnelser, kan efter Domstolens praksis være begrundet, når de har til formål at beskytte de rettigheder, der særlig er genstand for beskyttelsen ved disse betegnelser, nemlig industriel og kommerciel ejendomsret, som kan beskyttes ifølge traktatens artikel 36, selv om de bevirker restriktioner, der strider mod artikel 30 [53].

37. I denne retspraksis vedrørende de geografiske betegnelser sondrer Domstolen

50 — De vigtigste multilaterale traktater på dette område er følgende: Lissabon-overenskomsten vedrørende beskyttelse af oprindelsesbetegnelser og international registrering af disse af 31.10.1858, som revideret i Stockholm den 14.7.1967, *United Nations Treaty Series*, vol. 923, nr. 13172, s. 205, Pariserkonventionen om beskyttelse af industriel ejendomsret af 20.3.1883, som revideret i Stockholm den 14.7.1967, *United Nations Treaty Series*, vol. 828, nr. 11851, s. 305, Madrid-overenskomsten om undertrykkelse af urigtige oprindelsesangivelser af 14.4.1891, som revideret i Stockholm den 14.7.1967, *United Nations Treaty Series*, vol. 828, nr. 11848, s. 163, og den i fodnote 43 nævnte aftale om handelsrelaterede intellektuelle ejendomsrettigheder.

51 — Præmis 12, se fodnote 47.

52 — Se kommentarerne i Fuentes Núñez, L. A.: »La protección de las denominaciones de origen en el derecho comunitario«, *Boletín de la Gaceta Jurídica de la C. E. y de la Competencia*, B-101 februar/marts 1995, s. 31.

53 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 25.

mellem oprindelsesbetegnelser og herkomstbetegnelser.

For så vidt angår *oprindelsesbetegnelser* har Domstolen fastslået, at disse »ud over et produkts geografiske herkomst (garanterer) for, at det er fremstillet i henhold til kvalitetsforskrifter eller fremstillingsstandarder, som er fastsat i et af en offentlig myndighed udstedt dokument, og som står under denne myndigheds kontrol. Oprindelsesbetegnelser sikrer således tilstedeværelsen af bestemte særlige kendetegn [...]. Oprindelsesbetegnelser er [...] beskyttet ved særregler i love eller forvaltningsforskrifter [...]. Disse særregler udelukker almindeligvis anvendelsen af betegnelser som 'fremstillet som' eller 'af typen' og forhindrer i hele den periode, ordningen gælder, at oprindelsesbetegnelser bliver artsbetegnelser« [54].

For så vidt angår *herkomstbetegnelser* har Domstolen i dommen i Exportur-sagen fastslået, at de er bestemt til »at oplyse forbrugerne om, at det produkt, hvorpå herkomstbetegnelsen er angivet, stammer fra et bestemt sted, område eller land. Til denne geografiske herkomst kan der være knyttet et mere eller mindre betydeligt renommé [...]. Herkomstangivelser er beskyttet ved regler, som sigter mod at forbyde vildledende reklame eller uberettiget udnyttelse af andres renommé« [55]. I dommen i Exportur-sagen har Domstolen således taget afstand fra sin praksis efter Sekt-sagen og antaget, at herkomstbetegnelser ikke blot er betegnelser for produkter, hvis smag, kvalitet og karakteristiske egenskaber skyldes produktionsstedets geografiske beliggenhed, men tillige betegnelser, der uden at opfylde dette krav kan have et særdeles godt renommé blandt forbrugerne og for de producenter, der er etableret på de steder, der er angivet ved disse betegnelser, være et væsentligt middel til at tiltrække en kundekreds [56]. Herkomstbetegnelserne er den type geografiske betegnelser, der kommer artsbetegnelserne nærmest, fordi det ikke er nødvendigt, at produktets herkomst giver det visse karakteristiske egenskaber, og fordi kravene til kvalitet og renommé er mindre strikte, eftersom der ikke behøver at findes noget kontrolorgan. Domstolen har i sin praksis behandlet de indirekte herkomstbetegnelser »Sekt«/»Weinbrand« [57] og »Bocksbeutel« [58] og de direkte herkomstbetegnelser »Turrón de Alicante« og »Turrón de Jijona« [59].

38. På det fællesskabsretlige område har lovgiver for nylig vedtaget visse bestemmelser til beskyttelse af geografiske betegnelser. Der er således udstedt særlige regler om vine og alkoholholdige drikke, som ikke har betydning for denne sag, og der er blevet indført en generel ordning vedrørende anvendelsen af geografiske betegnelser for landbrugsprodukter og levnedsmidler, som figurerer

54 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 11, og dommen i sagen Delhaize og Le Lion, se fodnote 46, præmis 17 og 18.

55 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 11.

56 — A.st., præmis 27 og 28.

57 — Dommen i Sekt-sagen, se fodnote 45, præmis 3 og 4.

58 — Dom af 13.3.1984, sag 16/83, Prantl, Sml. s. 1299, præmis 35, og dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 34.

59 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47.

i forordning nr. 2081/92, og som er blevet udbygget ved forordning (EØF) nr. 2037/93 [60]. Ved forordning nr. 2081/92 indførtes en fællesskabsordning for geografiske betegnelser, der muliggør beskyttelse af disse på samtlige medlemsstaters område, med det formål at mindske problemerne vedrørende de frie varebevægelser som følge af den samtidige eksistens af forskellige nationale beskyttelsessystemer.

39. Ved denne forordning indføres en fællesskabsbeskyttelse for landbrugsprodukter og levnedsmidler, for hvilke der findes en forbindelse mellem deres karakteristiske egenskaber og deres geografiske oprindelse, idet der herved benyttes to forskellige niveauer for geografisk reference, nemlig beskyttede geografiske betegnelser (herefter »BGB«) og beskyttede oprindelsesbetegnelser (herefter »BOB«) [61].

40. Ifølge artikel 2, stk. 2, forstås i forordningen ved:

»a) *oprindelsesbetegnelse:* navnet på et område, et bestemt sted eller i undtagelsestilfælde et land, der betegner et landbrugsprodukt eller et levnedsmiddel,

— som har oprindelse i dette område, dette bestemte sted eller dette land, og

— hvis egenskaber eller andre kendetegn hovedsageligt eller fuldstændigt kan tilskrives det geografiske miljø med dets naturbetingede og menneskelige faktorer, og som er fremstillet, forarbejdet og tilvirket i det afgrænsede geografiske område

b) *geografisk betegnelse:* navnet på et område, et bestemt sted eller i undtagelsestilfælde et land, der betegner et landbrugsprodukt eller et levnedsmiddel,

— som har oprindelse i dette område, dette bestemte sted eller dette land,

60 — Kommissionens forordning (EØF) nr. 2037/93 af 27.7.1993 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning (EØF) nr. 2081/92 om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser for landbrugsprodukter og levnedsmidler (EFT L 181, s. 5).

61 — Se niende og tiende betragtning til forordning nr. 2081/92.

og

— hvis bestemte egenskaber, omdømme eller andre kendetegn kan tilskrives den geografiske oprindelse, og som er fremstillet og/eller forarbejdet og/eller tilvirket i det afgrænsede geografiske område«.

Ifølge stk. 3 i samme bestemmelse anses desuden for oprindelsesbetegnelser visse traditionelle, eventuelt geografiske, betegnelser, som betegner et landbrugsprodukt eller et levnedsmiddel »med oprindelse i et område eller et bestemt sted, og som opfylder betingelserne i stk. 2, litra a), andet led«.

41. Som det vil ses, minder begrebet oprindelsesbetegnelse meget om det, som er fastslået i Domstolens praksis, men ved forordning nr. 2081/92 indføres dog en ny form for betegnelse, nemlig *geografiske betegnelser*, som ikke fandtes i Domstolens praksis, hvori der tales om herkomstbetingelser. Forordningen fastlægger de geografiske betegnelser på en måde, der ligner oprindelsesbetegnelserne, men stiller mindre strenge krav til disse. Betingelserne vedrørende kvalitet, typiske egenskaber og renommé er alternative for så vidt angår de geografiske betegnelser, men kumulative for så vidt angår oprindelsesbetegnelserne. For geografiske betegnelser anses f.eks.: »Espárrago de Navarra«, »Sobrasa de Mallorca« eller »Scottish Beef«.

42. Registreringen af landbrugsprodukter eller levnedsmidler ved den her i forordning nr. 2081/92 indførte procedure har vigtige følger. For det første fastsættes i artikel 8, at angivelserne »BOB« og »BGB« eller de tilsvarende traditionelle nationale angivelser kun må forekomme på landbrugsprodukter, der er registreret ifølge forordningen. For det andet beskytter artikel 13, stk. 1, registrerede betegnelser imod enhver direkte eller indirekte kommerciel brug af en registreret betegnelse for produkter, der ikke er omfattet af registreringen, mod enhver uretmæssig brug, efterligning eller antydning, mod enhver anden form for falsk eller vildledende angivelse af produkternes herkomst, oprindelse, art og hovedegenskaber på pakningen eller emballagen, i reklamerne eller i dokumenterne for de pågældende produkter og mod enhver anden form for praksis, som kan vildlede forbrugerne. For det tredje kan beskyttede betegnelser ifølge forordningens artikel 13, stk. 3, ikke blive til artsbetegnelser. Endelig forbydes ifølge artikel 14 registrering af mærker for produkter, der er omfattet af de beskyttede betegnelser, og som svarer til en af situationerne i artikel 13.

43. Reglerne for den procedure, der skal følges for at opnå registrering af et BOB eller et BGB indeholdes i artikel 4 til 11 i forordning nr. 2081/92. Sammenslutninger og fysiske eller juridiske personer skal stile deres registreringsansøgning til den medlemsstat, hvor det geografiske område er beliggende med vedlæggelse af en varespecifikation, der giver nøjagtige oplysninger om alle produktets karakteristiske egenskaber i overensstemmelse med artikel 4, stk. 2. Dersom ansøgningen er berettiget, fremsender medlemsstaten denne til Kommissionen, som inden for en periode på seks måneder ved en formel undersøgelse kontrollerer, om ansøgningen opfylder de betingelser, som kræves ifølge forordningen. Dersom resultatet af undersøgelsen er positivt, offentliggøres enkeltheder i ansøgningen i *De Europæiske Fællesskabers Tidende*, og medmindre en medlemsstat eller en berørt fysisk eller juridisk person gør indsigelse, optages BOB'en eller BGB'en i »registret over beskyttede oprindelsesbetegnelser og beskyttede geografiske betegnelser«, hvorefter der sker offentliggørelse i *De Europæiske Fællesskabers Tidende* af disse registreringer eller ændringer heri.

Artikel 17, stk. 1, i forordning nr. 2081/92 indeholdt en procedure for registrering af eksisterende geografiske betegnelser i medlemsstaterne. Ifølge denne bestemmelse kunne medlemsstaterne inden seks måneder efter datoen for forordningens ikrafttræden underrette Kommissionen om, hvilke ved lov beskyttede eller hævdvundne betegnelser de ønskede at registrere i henhold til forordningen. Ifølge stk. 2 i bestemmelsen udelukkedes artsbetegnelser dog udtrykkeligt.

44. Kommissionen indledte den i artikel 17 omhandlede procedure for at muliggøre registreringen af de eksisterende betegnelser og antog efter gennemgang af ansøgningerne til registrering de BOB'er og BGB'er, der er samlet i bilagene til forordning (EF) nr. 1107/96 [62], nr. 1263/96 [63] og nr. 123/97 [64].

I afsnittet om ost i bilaget til forordning nr. 1107/96 genfindes betegnelsen »feta« som en BOB, der er registreret for Grækenland. Denne anerkendelse indebærer, at der i hele Fællesskabet efter udløbet af overgangsperioden ifølge artikel 13, stk. 2, i forordning nr. 2081/92 alene i Grækenland kan fremstilles ost med betegnelsen »feta«, og at fremstillingen skal ske efter de græske regler. Denne overgangsperiode var på fem år og udløb den 25. juli 1997. Dennes gyldighedsperiode blev forlænget ved forordning (EF) nr. 535/97 [65], der fastsætter, at femårsperioden skal begynde fra datoen for registre-

62 — Kommissionens forordning (EF) nr. 1107/96 af 12.6.1996 om registrering af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser efter proceduren i artikel 17 i Rådets forordning (EØF) nr. 2081/92 (EFT L 148, s. 1).

63 — Kommissionens forordning (EF) nr. 1263/96 af 1.7.1996 om ændring af bilaget til forordning (EF) nr. 1107/96 (EFT L 163, s. 19).

64 — Kommissionens forordning (EF) nr. 123/97 af 23.1.1997 om ændring af bilaget til forordning nr. 1107/96 (EFT L 22, s. 19).

65 — Rådets forordning (EF) nr. 535/97 af 17.3.1997 om ændring af forordning (EØF) nr. 2081/92 af 14.7.1992 om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser for landbrugsprodukter og levnedsmidler (EFT L 83, s. 3).

ringen af betegnelserne, med henblik på at lette tilpasningen af de berørte produkter.

V — Gennemgang af de præjudicielle spørgsmål

Tre medlemsstater, hvori der fremstilles fetaost, har anlagt sager med påstand om annullation af forordning nr. 1107/96. Der er her tale om sag C-289/96, Danmark mod Kommissionen, sag C-293/96, Tyskland mod Kommissionen, og sag C-299/96, Frankrig mod Kommissionen, der i øjeblikket verserer for Domstolen. Samtidig har virksomheder, der fremstiller feta i Frankrig, Tyskland og Danmark, ved Retten i Første Instans anlagt tre lignende sager hvori de anfægter forordningen (sag T-139/96, T-140/96 og T-141/96). Retten har ved tre kendelser af 20. februar 1997 erklæret sig inkompetent og henvist sagerne til Domstolen.

45. Grækenlands øverste forvaltningsdomstol har forelagt tre præjudicielle spørgsmål, hvori den ønsker oplyst, om af de græske regler om ost er forenelige med traktatens artikel 30 og 36. Det første spørgsmål er af teoretisk karakter og angår foreneligheden med disse fællesskabsregler af en national lovgivning, der er til hinder for markedsføring under en bestemt betegnelse af et produkt, der er forskelligt fra de produkter, der normalt sælges i Fællesskabet under denne betegnelse. Det andet spørgsmål angår en afklaring af, hvorvidt man for at afgøre, hvilke produkter der kan sælges i Fællesskabet under en given betegnelse, skal tage hensyn til forbrugerne i samtlige medlemsstater, i importmedlemsstaten eller i oprindelsesmedlemsstaten. Det tredje spørgsmål vedrører forskellene mellem den danske fetaost og den græske fetaost og det eventuelle fortrin man skal tillægge de græske forbrugeres synspunkt med henblik på vurderingen af disse forskelle under hensyntagen til de karakteristiske træk ved fremstillingen og forbruget af feta i Fællesskabet.

Sagsgenstanden er i disse sager ikke den samme som i de præjudicielle spørgsmål, der er forelagt under nærværende sag, idet man kunne forestille sig, at betegnelsen »feta« ikke opfyldte betingelserne ifølge forordning nr. 2081/92 for at blive anset for en BOB på fællesskabsniveau, men opfyldte de i Domstolens praksis omhandlede kriterier på området for geografiske betegnelser, og derfor var berettiget i medfør af traktatens artikel 36.

46. Hvis man skal give en besvarelse, der er hensigtsmæssig med henblik på afgørelsen af hovedsagen, må spørgsmålene omformuleres. Efter min opfattelse forudsætter de præjudicielle spørgsmål, der er stillet af Grækenlands øverste forvaltningsdomstol, at Domstolen afgør, om en national regulering, der er til hinder for markedsføring af en ost i en medlemsstat under salgsbetegnelsen »feta«, der lovligt er fremstillet og bragt i omsætning

under denne betegnelse i en anden medlemsstat, er en foranstaltning med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner, der strider mod traktatens artikel 30-36.

For at besvare dette spørgsmål må det først afgøres, om en national ordning af denne karakter er en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion, som strider mod traktatens artikel 30. I bekræftende fald skal det undersøges, om denne foranstaltning kan begrundes med beskyttelse af en offentlig interesse, der er anerkendt i fællesskabsretten og som følge heraf forenelig hermed, selv om den er til hinder for samhandelen mellem medlemsstater.

A — *Anvendelsen af traktatens artikel 30*

47. På det tidspunkt, hvor denne sag opstod, fandtes der ikke fællesskabs- eller harmoniserede regler vedrørende fremstilling og markedsføring af fetaost. Direktiv 79/112 angår alene mærkning af og præsentationsmåder for levnedsmidler bestemt til den endelige forbruger, og ifølge forordning nr. 1898/87 er betegnelsen »ost« forbeholdt mejeriprodukter, men forordningen henviser ellers grundlæggende til de nationale ordninger. Som følge heraf var hver enkelt medlemsstat kompetent til på sit område at fastsætte kravene til fremstilling og salg af fetaost [66].

Efter at de i hovedsagen omhandlede begivenheder havde fundet sted, ændredes denne situation ved forordning nr. 2081/92 og nr. 1107/96, idet Grækenland fik tilkendt BOB-betegnelsen. Dette indebærer, at fremstillingen af denne ostetype fra ikrafttrædelsen af de to forordninger inden for Fællesskabets område begrænses til bestemte områder i Den Hellenske Republik og skal foretages i overensstemmelse med dennes nationale bestemmelser.

48. Medlemsstaterne kan regulere fremstillingen og markedsføringen af fetaost, men dog kun under overholdelse af de grænser, der er fastlagt i traktatens regler om de frie varebevægelser, og særlig artikel 30, der forbyder foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative indførselsrestriktioner. Ifølge Domstolens berømte formulering i dommen i Dassonville-sagen må enhver af

66 — I dom af 7.2.1984, sag 237/83, Jongeneel Kaas, Sml. s. 483, præmis 13, er det fastslået, at medlemsstaterne, når der ikke er udstedt fællesskabsbestemmelser om osteprodukters kvalitet, efter Domstolens opfattelse har bevaret kompetencen til at pålægge osteproducenterne inden for deres område at overholde regler til beskyttelse af forbrugerne og den offentlige sundhed samt regler med henblik på at forbedre den indenlandske osteproduktions kvalitet, medmindre de indebærer en forskelsbehandling på bekostning af indførte varer eller hindrer indførslen af varer fra andre medlemsstater.

medlemsstaternes bestemmelser for handelen, som direkte eller indirekte, aktuelt eller potentielt, kan hindre samhandelen i Fællesskabet, betragtes som en foranstaltning med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner [67].

For så vidt angår foranstaltninger, der uden forskel finder anvendelse på indenlandske og udenlandske varer, er rækkevidden af begrebet foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner blevet afgrænset i dommen i sagen Keck og Mithouard [68], hvori Domstolen sondrer mellem regler vedrørende de karakteristiske egenskaber for produkterne og regler vedrørende salgsmetoderne, med henblik på at fastlægge, hvilke midler der anvendes uden forskel, men har en restriktiv virkning, der er egnet til at gøre dem til foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner. For så vidt angår foranstaltningerne vedrørende produkternes karakteristiske egenskaber har Domstolen fulgt den praksis, der tog sin begyndelse med dommen i Cassis de Dijon-sagen [69], idet den har fastholdt, at der ved foranstaltninger med tilsvarende virkning forstås »sådanne hindringer for de frie varebevægelser, der i mangel af en harmonisering af lovgivningerne følger af, at der på varer fra andre medlemsstater, hvor de er lovligt fremstillet og bragt i omsætning, anvendes regler om, hvilke betingelser sådanne varer skal opfylde (f.eks. med hensyn til benævnelse, form, dimensioner, vægt, sammensætning, præsentation, mærkning og emballage), og det uanset om sådanne regler anvendes uden forskel på alle varer, når en sådan anvendelse ikke kan begrundes ud fra et alment hensyn, der går forud for hensynene til de frie varebevægelser« [70].

Endelig har Domstolen fastslået, at foranstaltninger, der finder anvendelse uden forskel, og som vedrører varernes karakteristiske egenskaber, er foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner, der strider mod traktatens artikel 30, medmindre de kan begrundes i hensynet til en almen interesse, der er nævnt i traktatens artikel 36, eller betragtes som et tvingende krav i Fællesskabets retspraksis [71].

Dommen i sagen Keck og Mithouard har ikke påvirket Domstolens praksis vedrørende diskriminerende foranstaltninger eller foranstaltninger, som anvendes forskelligt på indenlandske varer og indførte varer, og som stadig anses for foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner [72].

49. De i hovedsagen anfægtede forskrifter vedrører de væsentlige egenskaber ved

67 — Dom af 11.7.1974, sag 8/74, Dassonville, Sml. s. 837, præmis 5.

68 — Dom af 24.11.1993, forenede sager C-267/91 og C-268/91, Keck og Mithouard, Sml. I, s. 6097.

69 — Dommen i »Cassis de Dijon«-sagen, se fodnote 24.

70 — Dommen i sagen Keck og Mithouard, se fodnote 68, præmis 15.

71 — Denne fortolkning er bekræftet ved de domme, Domstolen har afsagt efter dommen i sagen Keck og Mithouard, om foranstaltninger vedrørende varernes karakteristiske egenskaber. Se bl. a. dom af 2.2.1994, sag C-315/92, Verband Sozialer Wettbewerb, Sml. I, s. 317, af 1.6.1994, sag C-317/92, Kommissionen mod Tyskland, Sml. I, s. 2039, dommen i Van der Veldt-sagen, se fodnote 36, og dom af 6.7.1995, sag C-470/93, Mars, Sml. I, s. 1923.

72 — Se bl. a. dom af 12.10.1978, sag 13/78, Eggers, Sml. s. 1935, præmis 25, og dommen i sagen Pistre m.fl., se fodnote 45, præmis 49.

fetaost, idet de omhandler dens sammensætning, fremstillingsmetode og produktionsområde. Anvendelse af denne regulering har en klar restriktiv indvirkning på handelen inden for Fællesskabet med dette produkt, idet den er til hinder for markedsføring i Grækenland under salgsbetegnelsen »feta« af ost, der lovligt er fremstillet og bragt i omsætning under denne betegnelse i andre medlemsstater.

De græske forskrifter har fortsat restriktive indvirkninger på de frie varebevægelser, selv om det er tilladt i Grækenland under en anden betegnelse at markedsføre fetaost, der som i andre medlemsstater, f.eks. Danmark, er fremstillet af komælk og efter ultrafiltreringsmetoden. Betegnelsen »dansk fetaost fremstillet af pasteuriseret komælk«, der er foreslået af de græske myndigheder for at tillade markedsføringen af den i hovedsagen omhandlede ost, der er indført fra Danmark, er en salgsbetegnelse, der er ukendt for de græske forbrugere, og som de derfor ikke kan bedømme. Dette indebærer, at mulighederne for markedsføring af den danske ost næsten fuldstændig bortfalder på det græske marked. I Domstolens praksis fastslås fuldstændig klart, at nationale foranstaltninger, der tvinger de erhvervsdrivende til at anvende en anden betegnelse for en indført vare ved at give den en ukendt betegnelse eller en betegnelse, der er mindre værdsat af forbrugerne [73], gør markedsføringen af produktet vanskeligere og som følge heraf lægger hindringer i vejen for handelen mellem medlemsstater [74]. Som følge heraf finder jeg, at en regulering som den i hovedsagen anfægtede udgør en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion i medfør af traktatens artikel 30.

B — *Begrundelsen for foranstaltningen*

50. En regulering med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion er kun forenelig med traktaten, og særlig artikel 30, dersom den har til formål at opfylde tvingende krav, der bl. a. vedrører beskyttelsen af forbrugerne, god handelsskik eller dersom den er begrundet i et af de almene hensyn, der er opregnet i traktatens artikel 36, som f.eks. beskyttelse af industriel og kommerciel ejendomsret [75]. Det kræves yderligere, at reguleringen står i rimeligt forhold til det forfulgte mål, således at medlemsstaten er forpligtet til mellem de mulige foranstaltninger at vælge den, som griber mindst i samhandelen inden for Fællesskabet.

51. I denne sag afhænger de almene hensyn, der kan begrunde den anfægtede regulering,

73 — Se dommen i Smanor-sagen, fodnote 32, præmis 12, 13 og 14, hvori en regulering, i medfør af hvilken de franske myndigheder alene tillod markedsføring af et importeret produkt under betegnelsen »syrnet, dybfrosset mælk« i stedet for betegnelsen »dybfrosset yoghurt«, blev anset for en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion.

74 — Dommen i Sekt-sagen, se fodnote 45, dom af 16.12.1980, sag 27/80, Fietje, Sml. s. 3839, samt dommene i sagerne Miro, se fodnote 29, og Exportur, se fodnote 47.

75 — Dommen i sagen Nespoli og Crippa, se fodnote 34, præmis 14.

af, om man betragter navnet »feta« som en artsbetegnelse eller geografisk betegnelse. I førstnævnte tilfælde drejer det sig om beskyttelsen af forbrugeren og god handelsskik, mens beskyttelsen af industriel og kommerciel ejendomsret i det andet tilfælde vil være det almene hensyn, der kan begrunde beskyttelsen af den geografiske betegnelse »feta«. Samtlige disse grunde er blevet påberåbt og diskuteret i de skriftlige indlæg fra sagsøgerne i hovedsagen, Kommissionen og de intervenerende medlemsstater (Grækenland, Danmark, Tyskland, Finland og Østrig).

1. *Beskyttelsen af forbrugerne og god handelsskik*

a) Hovedargumentationen

52. Forbrugerbeskyttelse og god handelsskik er adskillige gange i Domstolens praksis blevet anset for absolutte krav, der kunne begrunde en national regulering, der indebar foranstaltninger med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner. Disse krav kan dog kun påberåbes som begrundelse for foranstaltninger, der uden forskel finder anvendelse på indenlandske varer og varer, der indføres fra andre medlemsstater [76].

53. I denne sag tillader de anfægtede græske forskrifter alene fremstilling af fetaost af fåre- og/eller gedemælk, der stammer fra bestemte græske områder, nemlig: Makedonien, Thrakien, Ipiros, Thessalien, Centralgrækenland, Peloponnes og egnen Lesbos. Det er derfor utvivlsomt, at de bevirker forskelsbehandling, idet de forbeholder brugen af salgsbetegnelsen »feta« for den ost, der er fremstillet på en del af det indenlandske område af nationale råvarer, der stammer fra ovennævnte egne.

Dette indebærer, at de anfægtede forskrifter ligeledes er til hinder for markedsføringen i Grækenland under betegnelsen »feta« af ost, der er fremstillet af den samme råvare (fåre- og/eller gedemælk) og efter samme fremgangsmåde (naturlig filtrering) i en hvilken som helst anden medlemsstat og en hvilken som helst anden egn i Grækenland end de i de græske bestemmelser omhandlede. Således kan den fetaost, der fremstilles af fåremælk på Korsika eller i Auvergnes Højland, og

76 — Ifølge Domstolens faste praksis kan en national regulering, der bevirker forskelsbehandling, alene begrundes med et af de forhold, der er opregnet i traktatens artikel 36. Jf. bl. a. dom af 17.6.1981, sag 113/80, Kommissionen mod Irland, Sml. s. 1625, præmis 8 og 11, og dommen i sagen Pistre m.fl., se fodnote 45, præmis 52.

som er den samme som den traditionelle græske feta, ikke forhandles under betegnelsen »feta« i Grækenland.

54. Da de anfægtede forskrifter er diskriminerende, idet de udelukkende forbeholder brugen af betegnelsen »feta« for den ost, der fremstilles i bestemte græske egne, kan de ikke begrundes med hensynet til beskyttelsen af forbrugerne eller god handelsskik, der efter Domstolens praksis er absolutte krav, som alene kan påberåbes i forbindelse med foranstaltninger, der uden forskel finder anvendelse på indenlandske og indførte varer.

b) Subsidiære betragtninger

55. Ovenstående argumentation udelukker fuldstændig muligheden af at påberåbe sig forbrugerbeskyttelsen og god handelsskik som begrundelse for en regulering som den, der er anfægtet i denne sag, hvorfor jeg ikke finder det nødvendigt at gå yderligere ind herpå. Affattelsen af spørgsmålene og de skriftlige bemærkninger, der er fremsat, tilsiger dog, at jeg behandler følgende spørgsmål: Dersom de nationale forskrifter ikke forbeholdt fremstillingen af fetaost for visse græske regioner, men alene krævede overholdelse af visse betingelser med hensyn til sammensætningen og fremstillingen for brugen af betegnelsen »feta«, kunne forbrugerbeskyttelsen og god handelsskik da begrunde disse forskrifter? I så fald ville navnet »feta« naturligvis være en artsbetegnelse.

56. Med udgangspunkt i denne hypotese har Kommissionen, den østrigske og i et vist omfang den græske regering gjort gældende, at der er væsentlige forskelle mellem den feta, der fremstilles i Grækenland, og den, der fremstilles i andre medlemsstater, som f.eks. Danmark. For så vidt angår råvaren benyttes der komælk til fremstillingen af feta i Danmark og de andre medlemsstater, mens der i Grækenland anvendes fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk. For så vidt angår fremstillingsmetoden anvendes i Grækenland den traditionelle metode med filtrering uden pres, mens der i Danmark og i de øvrige medlemsstater benyttes den moderne metode med ultrafiltrering.

I betragtning af disse væsentlige forskelle mellem de to former for ost har nævnte parter anført, at myndighederne i importmedlemsstaten, i dette tilfælde Grækenland, kunne forbyde markedsføring på sit område under betegnelsen »feta« af ost, der var lovligt fremstillet og bragt i omsætning i en anden medlemsstat (Danmark) under samme betegnelse, for at beskytte forbrugerne mod

risikoen for forveksling og beskytte god handelsskik. Denne mulighed har efter ovennævnte parters opfattelse støtte i dommene i Deserbais- og Smanor-sagerne.

57. Efter min opfattelse bør disse argumenter forkastes.

58. I en righoldig og fast praksis har Domstolen anvendt kriteriet om gensidig anerkendelse på varer, der lovligt er fremstillet og bragt i omsætning i de forskellige medlemsstater under samme artsbetegnelse, dersom de karakteristiske træk ved de nationale varianter fremgår behørigt af varens etikette eller emballage. En korrekt mærkning gør det muligt at beskytte forbrugerne og opretholde god handelsskik, uden at det er nødvendigt at anvende mere restriktive midler i handelen mellem medlemsstaterne, som f.eks. importforbud eller forpligtelse til at markedsføre den indførte vare under en ukendt betegnelse [77].

59. Ikke desto mindre har Domstolen i dommen i Smanor-sagen og i et obiter dictum i dommen i Deserbais-sagen antaget, at hvis den indførte vare var tilstrækkelig forskellig fra de varer, der forhandledes under samme betegnelse i importmedlemsstaten, kunne denne medlemsstat gøre markedsføringen betinget af anvendelsen af en særlig betegnelse [78]. Domstolen fastsætter i ingen af disse to domme klare kriterier, der gør det muligt at fastslå eksistensen af en væsentlig forskel mellem to produkter, som markedsføres under samme artsbetegnelse i forskellige medlemsstater. I dommen i Smanor-sagen omtales forbrugerens forventninger i importmedlemsstaten, bestemmelserne i FAO's/WHO's *Codex Alimentarius* og reglerne i importmedlemsstaten, mens der i dommen i Deserbais-sagen henvises til sammensætningen af og fremstillingsmetoden for produkterne.

Jeg finder for mit vedkommende, at denne retspraksis kun er af ringe betydning, og at den, hvis det findes hensigtsmæssigt at opretholde den, bør anvendes restriktivt. Jeg finder det derfor nødvendigt at præcisere de kriterier, der gør det muligt at fastslå eksistensen af en væsentlig forskel mellem produkter, der sælges under den samme artsbetegnelse i forskellige medlemsstater. Med henblik herpå kan dommene i Smanor- og Deserbais-sagerne suppleres med Kommissionens fortolkende meddelelse og bemærkningerne i forordning nr. 2081/92 om betegnelser, der er blevet artsbetegnelser.

77 — Se punkt 29 til 34 ovenfor.

78 — Efter afsigelsen af disse domme er dette spørgsmål alene blevet kort berørt i punkt 3 i generaladvokat Van Gerven's forslag til afgørelse i sagen Nespoli og Crippa, som jeg allerede har omtalt i fodnote 34. I fodnote 5 til sit forslag sondrer Van Gerven mellem den foranstaltning, der var genstand for denne sag, vedrørende den generiske betegnelse »ost«, og situationer, hvori den benyttede betegnelse nødvendigvis forudsætter, at produktet indeholder en bestemt, typisk produktionsmetode, men det frembudte produkt ikke opfylder disse krav. Han nævner tillige, at man under retsmødet har omtalt brug af betegnelsen »feta«.

60. Efter foranstående betragtninger må man for at fastslå, om den græske og den danske fetaost er produkter, der ligner hinanden, eller om der findes væsentlige forskelle mellem dem, med henblik på anvendelsen af retspraksis efter sagerne Smanor og Deserbais lægge følgende kriterier til grund:

— Sammensætningen og fremstillingsmetoden

61. Den græske feta fremstilles af fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk, der er de mest almindelige former for mælk i Grækenland. Den råvare, der benyttes i Danmark til fremstilling af fetaost, er ligeledes mælk, men komælk, der er den hyppigst forekommende i dette land.

Fåre- og gedemælk, der i høj grad ligner hinanden, har visse kemiske og organoleptiske karakteristiske egenskaber, der er forskellige fra komælks, således som det er anført af den græske regering og Canadane og Afoi Kouri i deres respektive skriftlige indlæg. Disse forskelle fremstår således i fetaosten:

— Farven på fetaost, der er fremstillet af fåremælk er helt hvid, mens farven på ost fremstillet af komælk er gullig og kun kan gøres helt hvid ved brug af kemikalier.

— Feta fremstillet af fåremælk har en fed, salt og let syrlig smag og megen aroma, mens feta fremstillet af komælk har mindre aroma og en sødere smag.

— Feta fremstillet af komælk har færre huller end feta fremstillet af fåremælk, hvorfor saltlagen ikke virker på samme måde på begge oste.

62. For så vidt angår fremstillingsmetoden fremstilles den danske feta industrielt under brug af ultrafiltrering, mens den græske feta fremstilles efter den klassiske metode med naturlig filtrering uden pres. Ved ultrafiltreringen modnes fetaen hurtigere, idet vallen udskilles før dannelsen af løben. Ikke desto mindre synes ultrafiltreringen ikke at have nogen virkning på fetaosten, der er særlig forskellig fra virkningen som følge af metoden med naturlig filtrering, når man ser bort fra, at proteinerne fra vallen ved ultrafiltrering forbliver i osten.

— Internationale regler

63. I medfør af FAO's/WHO's *Codex Alimentarius* krævede Den Hellenske Republik i 1988 vedtaget en teknisk forskrift for fremstilling af fetaost, som alene tillod, at den fremstilledes af fåre- og gedemælk. De undersøgelser, der blev udført, viste, at feta i de fleste lande fremstilles af komælk, og at der ligeledes i de lande, hvori fåre- og gedemælk var den hyppigst forekommende, findes feta af komælk. Dette uensartede billede bevirkede, at den græske ansøgning blev afvist [79].

— Reguleringen og forventningen hos forbrugerne i importlandet

64. Den græske regering har med virkning fra 1987 fastsat en restriktiv regulering vedrørende denne ost, som alene tillader markedsføring af fetaost fremstillet af fåremælk eller en blanding af fåre- og gedemælk ved benyttelse af metoden med naturlig filtrering uden pres. Formålet med disse regler er at beskytte den traditionelle græske metode for fremstilling af fetaost, selv om man i Grækenland før reglernes vedtagelse ligeledes kunne markedsføre fetaost fremstillet af komælk. Følgelig identificerer den græske forbruger normalt fetaost som en ost, der traditionelt fremstilles af fåre- og/eller gedemælk ved naturlig filtrering uden pres.

— Reguleringen og forventningen hos forbrugerne i de øvrige medlemsstater

65. Den Hellenske Republik er den eneste medlemsstat i Fællesskabet, der har en national, restriktiv regulering vedrørende fremstillingen og markedsføringen af fetaost. Der findes forskrifter vedrørende denne type ost i Danmark, Tyskland og Nederlandene, der tillader fremstilling af feta af komælk, fåre- og/eller gedemælk eller en blanding heraf ved brug af ultrafiltreringsmetoden eller naturlig filtrering, der ikke har medført restriktioner for markedsføringen af fetaost fremstillet i andre medlemsstater. Frankrig foreskriver alene, at den mælketype, der er benyttet til fremstillingen af fetaost, skal angives. I de øvrige medlemsstater findes der ingen særlig lovgivning, og fetaost fremstillet af begge former for mælk forhandles uden begrænsninger. Som følge heraf betragter

79 — Se den beretning, der blev vedtaget på det XXII. møde i Joint FAO/WHO Committee of Government Experts on the Code of Principles concerning Milk and Milk Products, der blev afholdt i Rom i dagene fra den 5. til den 9.11.1990.

forbrugerne i alle EF-medlemsstaterne med undtagelse af Grækenland ost, der er fremstillet af komælk eller fåre- og/eller gedemælk, som fetaost.

— Henvisninger til feta i Fællesskabets retsakter

66. I 1975 begyndte Det Europæiske Fællesskab at yde restitutioner til eksport af feta til tredjelande uden hensyn til, hvilken type mælk der var benyttet til fremstillingen. Efter Den Hellenske Republiks tiltrædelse skelnes i nomenklaturen for landbrugsvarer med henblik på eksportrestitutioner mellem forskellige typer feta efter den mælk, der er benyttet til fremstillingen [80]. I nomenklaturen for den fælles toldtarif sondres der mellem feta af fåre- eller bøffelmælk og andre tilfælde [81], selv om der fastsættes de samme toldsatser for begge typer.

67. Anvendelsen af de fleste af kriterierne fører til den konklusion, at der ikke består nogen væsentlig forskel mellem feta af fåre- og/eller gedemælk og feta af komælk. De gældende internationale forskrifter, henvisningerne i retsakter fastsat af Fællesskabet såvel som de nationale forskrifter i samtlige medlemsstater med undtagelse af Grækenland og forventningerne hos forbrugerne i samtlige medlemsstater viser, at fetaost kan fremstilles af fåre-, gede- eller komælk, uden at dette forudsætter, at der findes forskelle mellem bestemte varianter af feta, der er så væsentlige, at forbrugeren ikke kan gøres bekendt med dem ved en passende mærkning.

Kommissionen har fremført, at det græske feta-begreb er det mest kendte i Fællesskabet, og mener derfor, at det er foreneligt med proportionalitetsprincippet, at de græske myndigheder forbyder markedsføring på græsk område under betegnelsen »feta« af den ost, der forhandles under denne betegnelse i andre medlemsstater, men som er væsentlig forskellig fra den græske feta, idet den er fremstillet af komælk, og ved benyttelse af ultrafiltreringsmetoden. Denne opfattelse strider imod Domstolens faste praksis, hvorefter forbrugernes forestillinger, som kan veksle fra medlemsstat til medlemsstat, i tidens løb også gennemgår en vis udvikling inden for samme medlemsstat, bl. a. på grund af det fælles markeds eksistens. Som følge heraf har Domstolen fastslået, at »en enkelt medlemsstats lovgivning

80 — Se Kommissionens forordning (EØF) nr. 3846/87 af 17.12.1987 om fastsættelsen af nomenklaturen over eksportrestitutioner for landbrugsprodukter (EFT L 366, s. 1).

81 — Kommissionens forordning (EF) nr. 3009/95 af 22.12.1995 om ændring af bilag I til Rådets forordning (EØF) nr. 2658/87 om told- og statistiknomenklaturen og den fælles toldtarif (EFT L 319, s. 1). I nomenklaturen omtales feta i følgende vendinger:
»Feta:
0406 90 31 — Ost af fåremælk eller bøffelmælk i beholdere indeholdende saltlage eller i beholdere af fåre- eller gedeskind [...]
0406 90 33 — I andre tilfælde [...]«

'ikke (må) medvirke til at fastlåse givne forbrugsvaner med henblik på at fastholde en fordel, som de virksomheder, der tilfredsstiller behovet, har opnået'« [82].

68. Ifølge de i hovedsagen anfægtede retsforskrifter forbeholdes brugen af betegnelsen »feta« den ost, der er fremstillet ifølge forskrifterne i importmedlemsstaten. Ifølge Domstolens praksis kan beskyttelsen af forbrugerne mod risikoen for forveksling og god handelsskik ikke begrunde denne restriktion, fordi brug af en korrekt mærkning gør det muligt at nå disse mål under mindre indgriben i handelen mellem medlemsstaterne.

En mærkning, hvori de karakteristiske egenskaber ved fetaost fremstillet i Danmark klart var angivet, kunne have gjort det muligt for de græske forbrugere at få nøjagtigt kendskab til den variant af fetaosten, de købte, og med fuldt kendskab til forholdene afgøre, om de foretrak at købe den nationale variant af fetaosten. I en nylig afsagt dom vedrørende en tysk regel, der foreskrev pligt til i salgsbetegnelsen at angive ingredienser, der var forskellige fra dem, der bruges i Tyskland, selv om de var angivet i ingredienslisten, har Domstolen fastslået følgende: »[...] det må antages, at de forbrugere, hvis valg af et produkt afgøres af dets sammensætning, først læser ingredienslisten [...]. Selv om forbrugerne i visse tilfælde kan blive vildledt, er denne risiko minimal, hvorfor den ikke kan begrunde den hindring for de frie varebevægelser, som beror på de anfægtede betingelser« [83]. Yderligere har de græske producenter mulighed for i mærkningen af feta fremstillet af fåre- og/eller gedemælk at indsætte de oplysninger, der er nødvendige for at henlede forbrugernes opmærksomhed på kvaliteten af deres produkt, med det formål at neutralisere den importerede fetas konkurrencefordel som følge af den lavere pris på komælk og brugen af ultrafiltreringsmetoden [84].

2. Beskyttelsen af industriel og kommerciel ejendomsret

69. Førend jeg undersøger, om navnet »feta« er en geografisk betegnelse, og om beskyttelsen af denne kan begrundes med reglen om beskyttelse af industriel og kommerciel

82 — Dom af 27.2.1980, sag 170/78, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige, Sml. s. 417, og dommen i sagen Kommissionen mod Tyskland, »øl-sagen«, se fodnote 30, præmis 32.

83 — Dom af 26.10.1995, sag C-51/94, Kommissionen mod Tyskland, Sml. I, s. 3599, præmis 34.

84 — Dommen i sagen Kommissionen mod Tyskland, se fodnote 83, præmis 36.

ejendomsret i medfør af artikel 36, skal jeg afklare to vigtige punkter, nemlig:

— I den foreliggende sag er der alene tale om at afgøre, om salgsbetegnelsen »feta« er en artsbetegnelse eller en geografisk betegnelse ifølge en medlemsstats, nemlig Den Hellenske Republiks, interne retsorden. Registreringen af salgsbetegnelsen »feta« som BOB for Grækenland ifølge forordning nr. 1107/96 og den heraf følgende eneret til denne betegnelse for de græske producenter på hele Fællesskabets område er omtvistet i forskellige sager, der verserer for Domstolen [85].

— Beskyttelsen af de geografiske betegnelser er, som Domstolen har bemærket i dommen i Exportur-sagen [86], reguleret af territorialprincippet, hvorefter indførselslandets ret og de dér eksisterende faktiske forhold skal lægges til grund. Oprindelseslandets ret er herved uden betydning, og et navn kan derfor være en artsbetegnelse i oprindelseslandet og en geografisk betegnelse, der er beskyttet i indførselslandet. I denne sag er det de græske forskrifter og betingelserne for fremstilling og markedsføring af fetaost i Grækenland, der skal overholdes.

70. Efter at have afklaret disse to spørgsmål fastslår jeg, at med undtagelse af Grækenland har de medlemsstater, der har indgivet skriftlige indlæg, samt Canadane og Afoi Kouri fundet, at navnet »feta« er blevet en artsbetegnelse, der definerer den hvide ost i saltlage, der er fremstillet af fåremælk, gedemælk og/eller komælk. Som følge heraf finder de, at de græske forskrifter, der er anfægtet i hovedsagen, uberettiget forbeholder de nationale producenter brugen af artsbetegnelsen »feta«, og som følge heraf udgør en foranstaltning, der strider mod artikel 30, og som ikke kan begrundes i hensynet til beskyttelse af den industrielle og kommercielle ejendomsret.

Kommissionen har forfægtet den samme opfattelse i den begrundede udtalelse, den tilstillede den græske regering den 18. maj 1992. Ifølge Kommissionens opfattelse var »feta« en artsbetegnelse, og den i Grækenland fremstillede ost kunne ikke beskyttes ved en oprindelsesbetegnelse eller en herkomstbetegnelse, fordi den ikke havde nogen særlig karakteristisk egenskab, der hidrørte fra produktionsstedets geografiske beliggenhed. Kommissionen anlagde ikke traktatbrudssag ved Domstolen, fordi dette spørgsmål var forbundet med de løbende

85 — Resultatet i disse sager behøver ikke nødvendigvis at blive indbyrdes overensstemmende. Det er muligt, at »feta« var en geografisk betegnelse i Grækenland på det tidspunkt, hvor de i sagen omhandlede begivenheder fandt sted, og at forordning nr. 1107/96 bliver annulleret af Domstolen med den begrundelse, at betegnelsen »feta« ikke opfylder betingelserne ifølge forordning nr. 2081/92 for at blive anset for en BOB på fællesskabsniveau.

86 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 12.

sager vedrørende Fællesskabets anerkendelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser for levnedsmidler, der er omhandlet i forordning nr. 2081/92. Disse sager afsluttedes med udstedelsen af forordning nr. 1107/96, hvori Kommissionen skiftede mening og nåede til den opfattelse, at »feta« er en beskyttet oprindelsesbetegnelse, som tilkommer Grækenland.

Den græske regering har for sit vedkommende i sit svar på et skriftligt spørgsmål fra Domstolen gjort gældende, at de anfægtede forskrifter begrænser produktionen af fetaost til et bestemt græsk område, hvis karakteristika er afgørende for denne ostetypes egenskaber, hvorfor der ifølge regeringen er tale om en geografisk betegnelse.

71. Ifølge Domstolens faste praksis kan hensynet til beskyttelsen af industrielle og kommercielle ejendomsrettigheder ifølge traktatens artikel 36 begrunde restriktioner for de frie varebevægelser som følge af nationale regler, når disse har til formål at beskytte rettigheder, der særlig er genstand for disse betegnelser [87].

Efter min opfattelse finder de i denne sag anfægtede nationale forskrifter deres begrundelse i artikel 36, fordi de har til formål at beskytte de rettigheder, der særlig er knyttet til betegnelsen »feta«, der er en geografisk betegnelse, der kan retsbeskyttes.

72. Efter min mening opfylder betegnelsen »feta«, således som den er beskyttet ved de græske regler, de betingelser, der er fastlagt ved retspraksis i Fællesskabet, for at en salgsbetegnelse for et levnedsmiddel kan betragtes som en geografisk betegnelse [88]. Efter dommen i Exportur-sagen finder jeg, at en betegnelse er af geografisk karakter, dersom den direkte eller indirekte angiver produktets oprindelse, dersom dette produkt har særlige karakteristiske egenskaber eller en kvalitet eller et renommé, der adskiller det fra andre, dersom brugen af betegnelsen er retsbeskyttet, og betegnelsen ikke er undergået en definitiv generaliseringsproces. I denne sag opfylder brugen af betegnelsen »feta« på græsk område disse betingelser.

73. For det første angiver navnet »feta« indirekte den geografiske herkomst af den ost, der forhandles i Grækenland under denne betegnelse. På samme måde som betegnelserne »Grappa«, »Ouzo« eller »Cava« indirekte angiver den italienske, græske eller spanske oprindelse af disse produkter, der

87 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 23, 24 og 25.

88 — Se punkt 35, 36 og 37 ovenfor.

fremstilles i bestemte regioner, uden at nogen af disse betegnelser er et stednavn, forbindes betegnelsen »feta« med en ost, der er fremstillet i Grækenland, selv om ordet »feta« er af italiensk oprindelse. Der er derfor tale om en indirekte geografisk betegnelse [89].

Det geografiske fremstillingsområde for fetaost omfatter Makedonien, Thrakien, Ipiros, Thessalien, Centralgrækenland, Peloponnes og egnen Lesbos. Der er tale om størstedelen af det græske område, idet alene Kreta, Kykladerne, De Nordlige Hesperider, De Dodekanesiske Øer og de østlige øer i Ægæerhavet, hvor fåre- og/eller gedemælken benyttes til fremstilling af andre former for traditionelle oste, der er forskellige fra feta, er udelukket.

Størrelsen af fremstillingsområdet for feta er ikke til hinder for at anse betegnelsen for geografisk, fordi den restriktive opfattelse af dette begreb, som oprindelig blev hævdet af Domstolen i dommen i Sekt-sagen [90], er blevet ændret ved dommen i Exportur-sagen, som gør det muligt at udvide en geografisk betegnelse til at omfatte hele et lands område [91].

74. For det andet har den fetaost, der fremstilles i disse græske områder bestemte, særlige karakteristiske egenskaber og en kvalitet, der giver den et særligt renommé blandt de græske forbrugere. Den græske regering har i sit svar på et skriftligt spørgsmål fra Domstolen anført, at den traditionelle græske fetaost opnår sin særlige karakter (lugt, smag, aroma og konsistens) ved:

— de klimatiske betingelser, der hersker i hele fremstillingsområdet, samt den righoldige og forskelligartede karakter af dets vegetation

89 — Artikel 2, stk. 3, i forordning nr. 2081/92 gør det muligt at beskytte indirekte geografiske betegnelser, idet det i bestemmelsen anføres, at man som oprindelsesbetegnelser desuden anser »visse traditionelle, eventuelt geografiske, betegnelser, som betegner et landbrugsprodukt eller et levnedsmiddel med oprindelse i et område eller et bestemt sted, og som opfylder betingelserne i stk. 2, litra a), andet led«.

90 — Se fodnote 45. I præmis 8 i dommen fandt Domstolen, at herkomstområdet for en geografisk betegnelse skal frembyde naturlige, homogene faktorer, som afgrænser det i forhold til naboområderne, hvorfor et område, der er defineret på grundlag af et nationalt territorium eller et sprogligt kriterium, ikke er tilstrækkeligt til at begrunde en geografisk betegnelse. Dette var tilfældet med betegnelserne »Sekt« og »Weinbrand«, der ansås for indirekte geografiske betegnelser ifølge tysk lovgivning, og betegnede produkter, der stammede fra hele Forbundsrepublikken Tyskland eller lande, hvori tysk var det officielle sprog.

91 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 11. Artikel 2, stk. 2, i forordning nr. 2081/92 tillader tillige undtagelsesvis, at en oprindelsesbetegnelse eller en geografisk betegnelse kan dække hele en medlemsstats område. Vedrørende betydningen af denne ændring i retspraksis henviser jeg til Brouwer, O. W.: »Annotation of case C-3/91, Exportur S. A. v. LOR SA and Confiserie du Tech«, *Common Market Law Review*, 1993, s. 1209 ff.

— den mælk, der benyttes til fremstilling af feta, og som stammer fra får og geder, der opdrættes og fodres i fremstillingsområdet efter traditionelle fremgangsmåder

— fremstillingsmetoden for denne ost, som fortsat er den traditionelle med naturlig filtrering uden pres, og som benyttes af erfarne producenter.

75. I deres skriftlige indlæg har Canadane og Afoi Kouri samt den tyske, østrigske og danske regering fundet, at de græske forskrifter vedrørende fetaost strider mod Domstolens praksis efter dommen i Sekt-sagen, idet den græske fetaost ikke besidder nogen af de karakteristiske egenskaber og kvaliteter, der stammer fra produktionsstedets geografiske beliggenhed [92]. Ostens geografiske oprindelse giver den ingen særlige karakteristiske egenskaber, der gør det muligt at udpege fetaosten som et typisk produkt fra de græske egne, der er angivet i de anfægtede forskrifter.

Dette argument må forkastes, idet Domstolen i dommen i Exportur-sagen har præciseret rækkevidden af sin praksis efter Sekt-sagen og fastslået, at herkomstbetegnelser kan benyttes for produkter, for hvis vedkommende det ikke har kunnet bevises, at de har en smag, kvalitet og karakteristiske egenskaber som følge af fremstillingsstedets geografiske beliggenhed, men ikke desto mindre kan nyde stor anseelse hos forbrugerne og være et vigtigt middel for producenterne i de områder, de betegner, til at skabe og fastholde en kundekreds [93]. Denne præcisering i Fællesskabets retspraksis forekommer mig absolut at være af betydning, fordi kravet om en absolut forbindelse mellem et produkt og »terroir« ville være til hinder for beskyttelsen af mange geografiske betegnelser, idet de moderne fremstillingsmetoder næsten ubegrænset gør det muligt at fremstille et produkt på et hvilket som helst sted. »Turrón de Jijona« kan udmærket fremstilles såvel i Perpignan som i Stockholm, men der er tale om en traditionel betegnelse, der benyttes med succes af producenterne i en bestemt egn, og som derfor udgør en geografisk betegnelse, der kan beskyttes retligt ifølge retspraksis efter Exportur-dommen. Ved betegnelsen »feta« gælder det samme. Selv om det kan diskuteres, om den græske feta har særlige karakteristiske egenskaber på grund af fremstillingsstedet, og om der alene kan fremstilles ost af denne type i bestemte egne i Grækenland, forekommer det mig dog utvivlsomt, at betegnelsen »feta« i Grækenland har et godt renommé blandt forbrugerne og gør det muligt for de osteproducenter, der har benyttet betegnelsen i lang tid, at opretholde en meget betydelig kundekreds.

76. For det tredje var brugen af betegnelsen »feta« beskyttet ifølge intern græsk ret. De

92 — Dommen i Sekt-sagen, se fodnote 45, præmis 7.

93 — Dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, præmis 27 og 28.

retsforskrifter, der blev vedtaget i 1987, fastlagde nemlig de tekniske betingelser for fremstillingen og markedsføringen af fetaost på græsk område, hvis overholdelse blev underlagt administrativ kontrol. Disse regler beskyttede producenternes interesser mod illoyal konkurrence og forbrugerne mod brug af betegnelser, der kunne vildlede dem.

På det tidspunkt, hvor de i hovedsagen omhandlede begivenheder fandt sted, betragtedes de græske regler, der beskyttede betegnelsen »feta« denne som en traditionel betegnelse, og de blev senere ved præsidentdekret nr. 81/1993 udtrykkeligt beskyttet som en oprindelsesbetegnelse. Under hensyn til de store terminologiske forskelle inden for de forskellige former for geografiske betegnelser finder jeg, at de på daværende tidspunkt gældende forskrifter beskyttede betegnelsen »feta« som en indirekte herkomstbetegnelse efter den terminologi, der benyttedes i Domstolens praksis [94].

77. For det fjerde er betegnelsen »feta« ikke i Grækenland undergået nogen form for undergravende proces, der ikke kan ændres, og som har gjort den til en artsbetegnelse.

Canadane og Afoi Kouri såvel som den tyske, danske og østrigske regering har i deres skriftlige indlæg anført, at »feta« er en betegnelse, der er blevet til en artsbetegnelse, endog i Grækenland. Efter disse parters opfattelse omdannede de anfægtede retsforskrifter med det formål at favorisere de nationale producenter kunstigt navnet »feta« til en geografisk betegnelse, som indtil da havde været almindeligt benyttet i Grækenland for de forskellige former for hvide oste i forskellige nuancer i saltlage, der fremstilledes i hele Grækenland af fåre-, gede- eller komælk. Betegnelsen »feta« benyttedes tillige ved salg af de varianter af fetaost, der blev indført fra andre medlemsstater. Sagsøgerne i hovedsagen har gjort gældende, at den græske stat havde tilladt en almindeligt udbredt anvendelse af betegnelsen »feta«, og at det allerede var for sent at fastsætte en række forskrifter til beskyttelse af denne benævnelses geografiske karakter, idet den allerede var blevet til en artsbetegnelse.

Disse argumenter forekommer mig ikke overbevisende. Jeg finder ikke, at betegnelsen »feta« er blevet udhulet, således som det er sket med salgsbetegnelserne for andre oste, der fremstilles og forbruges i stor målestok i næsten alle EF-medlemsstaterne. Således er betegnelserne »parmesan«, »edam«, »gouda« eller »mozzarella« blevet til artsbetegnelser for bestemte ostetyper, og alene visse af de regionale varianter af disse kan retsbeskyttes. Dette gælder f.eks. »Mozzarella di Bufala Campana«, »Parmigiano Reggiano« eller »Noord-Hollandse Gouda«. De hoved-

94 — Se de karakteristiske træk ved herkomstbetegnelserne i præmis 11 og 28 i dommen i Exportur-sagen, fodnote 47.

grunde, som jeg baserer denne opfattelse på, er følgende:

— Fra 1987 begyndte Grækenland at vedtage forskrifter for at sikre en beskyttelse af navnet »feta« som en geografisk betegnelse. Yderligere fastsætter forordning nr. 1107/96 det samme kriterium og knæsætter betegnelsen »feta« som en BOB på fællesskabsniveau, som er forbeholdt Grækenland, selv om der i denne anledning verserer forskellige sager for Domstolen vedrørende annullation af denne forordning. Blandt de forhold, Kommissionen tog i betragtning ved udarbejdelsen af forordning nr. 1107/96, var en forbrugerundersøgelse, der blev foretaget i Fællesskabet i 1994. Denne undersøgelse [95] viser, at størstedelen af de græske forbrugere anser navnet »feta« for en geografisk betegnelse, der betegner en ost med oprindelse i Grækenland. Desuden giver de adspurgte i samtlige medlemsstater med undtagelse af Danmark, der kendte eksistensen af fetaost, for størstedelens vedkommende udtryk for, at der er tale om en ost af græsk oprindelse.

— Forbruget af fetaost i Fællesskabet ligger i altovervejende grad i Grækenland, hvor det i perioden fra 1988 til 1992 androg mellem 70% og 85% af det samlede forbrug. Yderligere køber de græske forbrugere for det meste den feta, der er fremstillet i Grækenland af fåre- og/eller gedemælk. I de andre medlemsstater er fetaost lidet kendt, og forbruget af den er beskedent.

— Grækenland er det største producentland af fetaost i Fællesskabet (næsten 50%), selv om dets produktion hovedsagelig er bestemt til indenlandsk forbrug. I de tre sidste årtier er der udviklet en betydelig produktion af feta fremstillet af komælk i de øvrige medlemsstater, særlig Danmark (omkring 40% af produktionen i Fællesskabet), og produktionen har grundlæggende været bestemt til eksport til tredjelande og ikke bevirket noget nævneværdigt indenlandsk forbrug i disse medlemsstater. De danske fabrikanter og deres kolleger i de øvrige medlemsstater kan ikke gøre gældende, at produktionen af feta er sket i overensstemmelse med en traditionel sædvane, der anvendes loyalt som anført i dommen i Prantl-sagen [96], som skal respekteres af Grækenland, fordi betegnelsen feta ikke var nogen indirekte geografisk betegnelse i disse lande [97].

95 — I præmis 12 i dommen i Sekt-sagen, se fodnote 45, har Domstolen understreget de vanskeligheder, der er forbundet med denne form for opinionsundersøgelser og begrænset deres betydning for afgørelsen af, om der foreligger en geografisk betegnelse.

96 — I præmis 34 i dommen i Exportur-sagen, se fodnote 47, fremhæves det, at retspraksis efter Prantl-sagen angik situationer, hvor der samtidig findes en indirekte indenlandsk herkomstangivelse og en indirekte udenlandsk herkomstangivelse.

97 — Præmis 30, se fodnote 58.

Af disse grunde finder jeg ikke, at betegnelsen »feta« er undergået en proces, der har omdannet den til en artsbetegnelse, der svarer til den, de øvrige betegnelser for ost har været genstand for. Fremstillingen af en særlig variant af feta, der er forskellig fra den, der er fremherskende i Grækenland, i andre EF-medlemsstater har derimod kunnet gøre betegnelsen »feta« i disse medlemsstater til en artsbetegnelse, men det kan ikke hævdes, at dette er slået igennem på det indenlandske græske marked, hvor man først og fremmest har forbrugt den traditionelle feta, der fremstilles i forskellige egne i Grækenland.

78. Efter de anførte argumenter finder jeg, at en medlemsstats forskrifter med henblik på beskyttelse af de rettigheder, som særlig gælder for en geografisk betegnelse, som f.eks. betegnelsen »feta«, er begrundet med hensynet til beskyttelsen af industriel og kommerciel ejendomsret ifølge traktatens artikel 36.

VI — Forslag til afgørelse

79. På baggrund af ovenstående betragtninger foreslår jeg Domstolen at besvare de af Grækenlands øverste forvaltningsdomstol forelagte spørgsmål som følger:

»1) Retsforskrifter i en medlemsstat, der forbyder markedsføring af en ost under salgsbetegnelsen 'feta', der lovligt er fremstillet og bragt i omsætning under denne betegnelse i en anden medlemsstat, er en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ restriktion, der strider mod EF-traktatens artikel 30.

2) Retsforskrifter i en medlemsstat, der forbeholder de indenlandske producenter brugen af betegnelsen 'feta', kan ikke begrundes med hensynet til forbrugerne eller beskyttelsen af god handelsskik.

3) Retsforskrifter i en medlemsstat, der har til formål at beskytte de rettigheder, som særlig er genstand for en geografisk betegnelse, som f.eks. betegnelsen 'feta', kan begrundes med hensynet til beskyttelsen af industriel og kommerciel ejendomsret i henhold til EF-traktatens artikel 36.«